

**Dissertatio philosophica de imaginationis in mentem corpusque imperio ...
/ moderante L.L.C. Crellio.**

Contributors

Schnell, Johann Georg.
Crellio, L. L. C.

Publication/Creation

Leipzig : A.M. Schedius, 1716.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/qbvn44m2>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Q. D. B. V.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA

DE

IMAGINATIONIS IN MENTEM

CORPUSQUE IMPERIO,

QUAM

AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS

CONSENSU

MODERANTE

L. LUDOVICO CHRIST. CRELLIO,

PHILOSOPH. PRIMÆ AC RATIONALIS P.P.

MINORIS PRINCIPP. COLLEGII COLLEGA, ET SCHOLÆ

NICOL. RECTORE,

Patrono atque Præceptore suo

devoto honoris cultu prosequendo,

D. Apr. A. R. S. MDCCXVI.

PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI SUBJICIT

AUCTOR

JOHANNES GEORGIUS SCHNELL,

LINDAVIA-SVEVUS.

LIPSIÆ,

LITTERIS ANDR. MART. SCHEDII.

XXIV.

VIRIS
PERQVAM GENEROSIS, MAGNIFICIS,
NOBILISSIMIS, MAXIME STRENUIS, AMPLISSIMIS,
PRUDENTISSIMIS, ATQVE CONSULTISSIMIS,
DOMINIS
CONSVLIBVS
ATQVE INTEGRO
PATRVM CONSCRIPTO-
RVM
CORPORI

In Inclyta & Libera S. R. I. Republic.
Lindaviensi

*Dominis Suis admodum Gratosiss, Patronis
atque Mecanatibus Optimis, Evergetis devota atatem
mente Venerandis*

Specimen hocce Philosophicum ea, qua par est, obser-
vantia atque animi submissione consecrat

AUCTOR,

58700 (2)

PROOEMIUM.

Onsilium intra pectus agitati mihi, quonam
potissimum argumento persequendo, cum spe-
cimen aliquod studiorum Academicorum in
vulgus a me edi, & rerum mearum status, & eo-
rum, quorum a benignitate atque consiliis pen-
debam, auctoritas suo quasi jure efflagitaret, in-
genii vires periclitarer, præ ceteris arrisit illud, quo *imperi-
um seu vires phantasiæ in mentem corpusque* expenduntur.
Namque hujus materiæ tractatione progressum in literarum
studiis effectorem commodissime rationem reddi posse, intel-
legebam; præsertim quia a nemine hætenus, quod sciam, illa
ex instituto est illustrata. Equidem *Thomas Fienus*, Medici-
nae olim apud Lovanienses Professor, integrum, *de viribus
imaginationis* inscriptum, volumen publici fecit juris. Verum
enim vero nonnisi quasdam ejus in corporis nonnullos mo-
tus, imprimis vero in formationem foetus, utero conclusi
materno, vires ab eo explicitas, ipsa voluminis illius inspe-
ctio quemvis edocebit. Unde etiam patefcet, quanta sit inter
illius et nostrum institutum distantia. Sunt quoque, qui ex-
emplorum, argumento huic lucem affundentium, haud sper-
nendam congesterunt copiam. Sed dogmatice, non histori-
ce hac de re differere, certum nobis est. Nihil itaque, ne
quis actum nos agere contendat, verentes, ad rem ipsam
B. C. D. nos accingimus.

Thema nunc
illustrandum.

Thomæ Fieni
Liber de Viri-
bus Imaginati-
onis.
Scopus illius.

Instituti ratio.

SECTIO PRIMA

DE

NATURA ET INDOLE IMPERII IMAGINATIONIS IN GENERE.

§. I.

Præceptum
Antonini,quod explica-
tur

& applicatur.

Imperii quid
hoc loco note-
tur voce.Ejus compara-
tio cum ci-
vili.

HAud citra rationem *M. Antoninus* Imperator, ac Philo-
sophus a) magni nominis, τὸν ὅρον ἢ ὑπογραφήν τῆς ὑπο-
πίπτουσης Φαντασῆς, ὥς αὐτὸ, ὁποῖόν ἐστι κατ' ὁσίαν
γυμνὸν ὅλον δι' ὅλων διηρημένως βλέπειν, αἰεὶ ποιῶν, id est, *Defini-
tionem aut descriptionem rei, sub considerationem cadentis, ut il-
lud, quale sit, secundum essentiam, nudum & integrum per omnes
partes distincte videri queat, semper fieri jubet.* Quippe cum
in accuratam singularum objecti cujuscunque partium notiti-
am pervenire nequeamus, nisi, quid re integra nobis deno-
tetur, perspectum fuerit. Illud equidem extra controver-
siae aleam positum esse videtur, cujusvis rei naturam penitus
nos, in partes primum consideratione figillatim intenta, in-
trospicere posse. Sed & hoc habeo exploratum, de partibus
argumenti cujusdam non posse nos judicium ferre; nisi prius
qualemunque de toto cognitionem nobis acquisiverimus.
Mihi igitur, de imperio imaginationis quædam in medium pro-
laturo, illud imprimis officii incumbere videtur, ut, quid vo-
cibus imperii & imaginationis designem, rudi, quod ajunt,
Minerva delineare aggrediar, ac primo quidem, quid impe-
rium, tum quid imaginatio sit, breviter strictimque exponam.

a) L. III §. XI. τὰν περὶ ἑαυτῶν.

§. II.

Imperii vocabulum propriam hoc loco non sustinere si-
gnificationem, sed a regimine civili ob analogiam aliquam ad
imaginationis vires declarandas translatum, facile est intelle-
ctu. Licet autem tanta sit inter hæc imperia, imaginationis
scilicet & civile, distantia, ut nec genere a) nec differentia spe-
cifica inter se quoad singulas partes conspirent; adhibere ta-
men receptam vocem, quam committere, ut novandarum
rerum nimii studii a quoquam postulari possem, malui.

a) Equi-

a) Equidem nonnullorum huc spectare definitiones videntur, hunc conceptum in modum: *Imperium civile est facultas moralis civitatem gubernandi, seu facultas exercendi universa civitatis jura.* Verum enim vero non illico ei competit imperium, cui est facultas civitatem gubernandi; licet aptitudinem imperandi inesse ei, qui ejusmodi facultate instructus est, nemo inficias temere iverit. Hæc autem aptitudo nondum involvit jus ad regni habendas capeffendas. Rectius igitur alii imperium civile definiunt esse *jus summum ac perpetuum, quo persona publica, cui illud legitime concessum, omnia, quæ ad administrationem reipublicæ pertinent, peragere potest.* Vid. & Caroli Ott. Rechenbergii definitio, quæ extat in ejus *Instit. Jurispr. Natur.* nuperrime editis L. III. Tit. I. §. 2. Imaginationis autem jus aliquod in reliquas esse facultates, nemo facile asseruerit. Nec enim a Deo ejusmodi quid ei est concessum, sed ab impurissimo potius damone, quicquid ei competit injustæ potestatis, inspiratum. Cum enim profunditatem corruptionis ingentem imperium istud involvat, a benignissimo Numine non nisi boni, ac mali, quæ est justitia ejus, physici auctore proficisci non potuit. Diabolus autem, qui, invidia furore agitatus, summam humani generis felicitatem iniquo ferebat animo, homine vanæ spei ostentatione decepto, effecit, ut ei imago Dei, simulque mentis, cum primis voluntatis, regimen in omnes reliquas facultates maximam partem eriperetur. Pura ergo mente debilitata, vis imaginandi imperium invasit, quod tolli in hominibus naturalibus, quamdiu non convertuntur, haud potest. Prout igitur Regi, qui regni fasces absque subditorum consensu usurpare cœpit, jus in subditos nullum est; ita nec imaginationi, utpote quæ sua sponte regimen istud per summam injuriam rapuit, non modo non consentientibus, sed etiam sapissime reluctantibus in homine vel sibi relicto sana ratione atque voluntate (postquam moralis saltem peracta est emendatio) jus ullum esse, persuasum nobis est. Hinc ergo manifestum esse videtur, genere omnino differre imaginationis regimen & civile; cum nec imperium civile facultas mera dici, nec phantasiæ juris quid tribui possit.

§. III.

Definitio ima-
ginationis.

Quid imaginationis voce nobis denotetur, ignorare non potest, qui vel primis labris præcepta philosophiæ degustavit. Nos igitur hisce in longum non immorabimur, sed definitionem duntaxat suppeditamus. Scilicet imaginationis nomine innuimus facultatem mentis, qua imagines rerum corporarum ac materialium, per sensus externos in cerebrum delatas perspicere, contemplari, componere, dividere, aliisque modis circa eas versari potest. a)

a) Descriptionem potius quam definitionem exhibere voluisse censendus est Croufazius dans son système de Reflexions P.I. Cap. V. §. 1. ita hac de re verba faciens: *C'est une vérité reconnue universellement, que les impressions des objets sur les organes des sens passent au cerveau & font naître, quand elles se r'ouvrent, ce, que l'on appelle la perception de l'imagination.* Phantasiæ enim non ea solum operatio est, quando imagines per sensus impressæ, jamque in cellulis cerebri delitescentes, rursus protrahuntur, mentisque contemplationi subjiciuntur: Sed illa quoque huc spectat actio, quando mens circa imagines paulo ante per sensus oblata, adeoque nondum absconditas, sensuum cessante representatione, variis modis versatur. Ipsa autem retentio novaque productio idearum memoriæ debentur, quæ has, voluntate imperante, denuo phantasiæ attentioris considerationis causa aperit. Eadem ratione & de Mureti, quam in Orat. X. proponit, pronuntiandum descriptione, quæ hisce concepta est verbis: *Phantasia rerum sensu perceptarum formas quasdam, & ut Græci loquuntur, typos recondit & continet, ac præter ea judicat de quibusdam, de quibus sensus exteriores judicare non possunt.* Prius enim memoriæ esse, nemo non videt. Posterius autem essentiam phantasiæ non exhaurit. Plura, qui de vi imaginatrice legere voluerit, adire poterit Job. Francisc. Buddei Institut. Theolog. Mor. P. I. C. I. Sect. V. §. 1. 2. seqq. Ejusdem Element. Philosoph. Instrum. P. I. C. I. §. 42. seqq. Practic. P. I. C. II. Sect. II. §. IV. seqq. Theoret. P. I. C. V. §. 12. Prolixe etiam hoc argumentum præter alios persecuti sunt Petrus Gassendus Oper. Tom. II. Sect. III. L. VIII. Honoratus Fabri Tr. de Homine L. III. Caesar

Cæsar Cremoninus L. de sensibus Tr. 2. L. IV. seqq. *Fromondus de Anima* L. III. Cap. VIII. Add. *Johann. Cleric. Pnevmatol. Sect. I. Cap. IV. §. 1. seqq.* Quid *Zenoni* hoc de argumento visum sit, ostendit *Diog. Laërtius* L. VII. Segm. 49. seqq. *Dan. Georg. Morhofius* quoque nonnullos, sed ab iis, quos nos huc retulimus, diversos auctores recenset *Polyhist. Tom. II, L. II. P. II. Cap. XLVIII. 7.*

§. IV.

Vi huic imaginativæ maximam, reliquarum mentis corporisque operationum munia turbandi, inesse potestatem, experientia loquitur. Hæc autem potestas imperii nomine venire solet, eam potissimum ob causam, quia imperium civile huic utcunque phantasie respondet facultati; licet in compluribus capitibus hæc multum inter se distent. Videlicet summorum est imperantium, actiones civium ad certas leges formare & dirigere, iisque mandata dare, ad salutem reipubl. tendentia. Ne igitur quisquam eorum se temere obsequio subtrahat, potestas illis, immorigeros poenæ repræsentatione, aut violenta coactione coercendi, ex communi civium consensu est concessa. Analogi quid quoad posterius membrum habet imaginationis vis. Sæpenumero enim quandam quasi necessitatem exequendi, quæ bona ac jucunda ipsi videntur, reliquis imponit facultatibus. Regimen quoque politicum nonnunquam absoluta gaudet in subjectos potestate; nonnunquam admodum restricta. Simile quid huic rei in imperio imaginationis deprehendimus. Dantur enim quædam morborum species, quibus hominem opprimuntibus, imaginativæ facultati non alia resistit. v. g. Furor. In aliis autem subjectis aut magis aut minus limitatum est hoc imperium; prouti scilicet quis majori studio aut minori aut nullo plane in illud infringendum elaboravit. Sunt & societates civiles, in quibus summi imperantes decretis subditorum quorundam morem in certis casibus gerere tenentur. Eadem phantasiæ necessitas premit. Neque enim omni tempore aut in omnibus subjectis ad nutus ejus intentæ sunt reliquæ facultates. Sed tum præcipue, quando omnes inten-

Existentiæ imperii imaginationis.

Prolixior ejus cum imperio civili comparatio.

Convenientia.

dit nervos, ac subito infirmiores opprimit hostes. Ceteroquin enim voluntatis subicitur imperio, ita ut ejusdem pro lubitu circa imagines versari subigatur. Et quemadmodum in regnis quibusdam Rex omnes imperii partes sibi vindicat, nec ullius ex subditorum numero in re ulla consilia exequi tenetur: In aliis autem quædam regiminis partes a subditis exercentur. Ita circa imperium imaginationis est observandum, hanc sæpenumero adeo reliquas opprimere facultates, ut æqualem in omnes potestatem teneat; Alioquin autem impetum phantasiæ non esse tam vehementem, ut nulla reliquarum facultatum repugnare possit; Sed quædam earum sese opposcentes, ac licet nonnisi summa cum difficultate oblucentes, huic jam pugnae assuetæ, omni adhibita contentione, superiores discedere, adeoque nonnulla imperii summi munia expedire valeant. Quodsi autem impetu sufficienti in hostem non ruant, jugi huic imponendi facultate carent. De reliquo maxima pars potestatis phantasiæ vi reliquas turbandi facultates continetur; quod in imperio civili secus se habet. In eo autem vel maxime differt utrumque imperium, quod civile sit aut saltem debeat esse legitimum, & ex consensu civium collatum. Imaginationis autem imperium est illegitimum, quod scilicet injuste occupatum, summa injuria usurpatur. Summi præterea Imperantes sunt inviolabiles, utpote quorum saluti sanctissime est invigilandum. Facultatis autem imaginatricis imperium, ubi divinæ repugnat legi, quavis dimicatione ex præscripto divino violari, frangi atque enervari debet.

§. V.

In. perium Ima
ginationis
quid sit,

Ex hætenus dictis facile intelligitur, quid imperii imaginationis titulo insigniamus. Nihil enim aliud his vocibus significamus, quam ejusmodi vim phantasiæ, qua nonnullas mentis facultates, commotionesque animi & corporis, nec non sensus ita in potestate habet, ut in illa nunc summum, cui resisti plane nequit, imperium teneat, nunc qualemcunque resistendi facultatem illis relinquat: licet, ubi summa contentione non repugnaverint, victoria tamen penes imaginandi vim maneat.

SECTIO

SECTIO SECUNDA

DE

NATURA ET INDOLE IMPERII IMAGINATIONIS IN SPECIE.

CAP. I.

DE

IMPERIO IMAGINATIONIS IN INTELLECTUM.

§. I.

QUæ hætenus in genere de imperio imaginationis prolata sunt, ad specialia eo rectius perspicienda facem præferent. Hæc ergo, ut ordine procedamus, ita pertractabimus, ut per præcipuas mentis facultates, corporisq; motus eundo, quo pacto in ista facultas imaginatrix vim suam exerat, disquiramus. Intellectum igitur quod attinet, ejus officia sæpenumero, impetu in illum imaginationis facto, turbari, a) non est, quod dubitemus; cum experientia hoc ipsum atque usus rerum quemvis edoceat. In affectibus præcipue vehementioribus, a fortiori phantasie commotione procedentibus, illud conspiciere licet; utpote in quibus intellectus oblatarum imaginum nubibus adeo obducitur, ut vera a falsis dignoscere nequeat. b) Hinc in subito v. g. terrore, ab incursione hostium nec opinata, aut incendiis præter omnem expectationem relatis, originem trahente, vel iis ipsis rerum consilia hærent ac torpent, quibus ceteroquin pectus vel maxime sapit. Cujus rei non alia est ratio, quam quod spirituum animalium summa confusio atque perturbatus motus, ab imaginibus, hostem aut ejusmodi quid continuo repræsentantibus natus, intellectui ideas præsentis rerum statui accommodatas exhiberi, non concedat. Unde, licet ab aliis hominibus, quorum animos terror ejusmodi necdum occupavit, consilia suggerantur; summo tamen oppressos pavore aut ista non percipere, aut, quo pacto exequenda sint, hære ac fluctuare videas. Quia iisdem diutius immorari ideis, attentiusque omnia secum reputare, incertus ac vagus spirituum animalium motus prohibet. Ita iræ quoque ab-

Imaginationis
in intellectum
imperium

exerit se in af-
fectibus.

c. g. in terrore,

in ira,

repti

Hinc, quo mi-
nus munera
accipiantur a
iudicibus, Deus
prohibuit.

repti furore, rationi nihil relinquunt loci. c) Quae de re deinceps plura dicendi locus erit; cum hic intellectus tantum, aut praecipue saltem, sit ratio habenda. Ex hoc fundamento derivanda est ratio legum divinarum, iudicibus, ne quid munerum a reis aut actoribus ferant, interdicentium. d) His enim facultati imaginativæ maxima cum voluptate obversantibus, ratio facillime adeo obrui caligine potest, ut, quid fas sit, nefasve, non occurrat, sed ejus, qui malæ conscientia causæ ductus pecunia iudicem corrumpit, justam esse ac legitimam causam pronunciet.

a) Digna sunt, quæ hic legantur, verba *Ettmulleri Operum* Tom. I. p. 42. *Anima rationalis, inquietis, occasione certarum motionum in spiritibus animalibus sibi format conceptus & phantasmata; unde in intelligendo pro horum exorbitantiis interdum & ipsa oberrat.*

b) Non possum, quin hic referam, scopo nostro vel maxime congruentia, verba *Petri du Moulin*, quæ in tr. *De la Paix de l'Âme* L. I. Cap. II. p. 13. hunc in modum facit: *La raison, qui regnoit paisiblement dans l'ame, avant qu'elle se fut aliénée de Dieu, ne reçoit plus cette prompte obéissance, due à son Createur: les semences de bonté, de sagesse sont estouffées par les suggestions particulières & violentes des affections, qui poussent une épaisse fumée devant l'œil de l'entendement.* Add. *Gottfr. Olearii*, τὰ πρὸς τὸν αὐτοῦ, tr. cui titulus: *Jesus der wahre Messias* p. 850. seqq.

c) Eleganter hoc exprimit *Johannes Clericus Pneumatol. Sect. I. Cap. III. §. 21.* ubi hæc nectit verba: *Qui ira percitus est in aliquem, propter contumeliam ab eo acceptam, aut quid simile, libenter & cum voluptate illi malefacit. Hinc sine ullo iudicio, ex collatis ideis elicit, dum ira vehemens est, bruto veluti impetu eum interfacit.* Nulla hic representatio rationis quicquam valet, non movet periculi magnitudo, cui se homicida exponit, non movet poenarum infernalium intolerabile onus, nil preces ejus, qui jamjam neci traditur. Hæ enim ideæ imaginum, contumeliam exaggerantium, impetu atque ardore opprimuntur.

d) Vid. *Exod. XXIII. 8. Deut. XVI. 18. 19. Exod. XVII. 21.*

§. II.

Atque hinc quidem sua jam sponte fluit, vim illam phantasiæ errorum tantum non infinitorum fecundam esse matrem. Corporalibus enim ac materialibus rebus nimium statuentes pretium a) mortales, sanæ rationi tenebras, quo minus genuina unaquaque de re judicia ferat, offundi patiuntur. Scilicet, qui bonorum, quæ decora appellare moralium Doctores scientiarum solent, suavitatem ducuntur, iisque jucunditatis affigunt ideam; splendore titulorum, venerationis, timoris &c. oblato, intellectus facile lumen perdunt, istarumque imaginum ita voluptate capiuntur, ut summo bono, hisce obtentis, se potitos esse existiment, animique quietem hisce in bonis apparentibus sibi invenisse videantur. b) Cumque forsan illis alios frui intelligunt, felicitatem eorum inepte extollunt.

Hinc infiniti
fluunt errores

hominum de-
ditorum (1)
ambitioni.

a) Scilicet peccati labes, quæ alienavit hominem a DEO, in quo solo veram felicitatem poterat invenire, & cui idcirco soli ejusdem ideam alligare debuerat, hanc ipsam felicitatis ideam innumeris aliis rebus affixit; ad quas amandas prosequendasque homo præcepit fertur, in illis amissam felicitatem recuperaturus. Hinc grandis surrexit falsarum & obscurarum idearum moles, dum unusquisque putat, eorum, quæ amat, possessione se beatum fore, privatione miserum. Verba Auctoris Artis Cogitandi P.I. Cap. IX. extantia, refero. Nihil ergo fere, nisi materiale, homines sibi relictum in pretio habent, idque solum magni faciunt, omnique conquirunt contentione, uti præclare rem exprimit Bened. Piætetus dans sa Morale Chrétienne L. I. Cap. XII. hæc proferens verba: *Nôtre imagination ne nous parle, que pour le bien du corps: Ainsi elle ne nous attache, qu'aux corps.*

b) Hinc commodè Petrus Cuneus Orat. XIII. ubi de vano honorum gloriæque studio verba fecit, adjicit: *Diu est, cum mundus æger, cæpit delirare, & vanas imagines accipere.* Delirare enim eos, vanasque habere imagines, qui mentem in hisce bonis acquiescere posse autumant, nemo temere negaverit. In alios quoque errores proclives esse homines ambitioni deditos, Philosophorum ostendunt scripta.

§. III.

(2) Volupta-
tum cupiditati.

Eadem ratione & de iis, quorum phantasia imaginibus rerum turpium delectatur, pronunciandum videtur. Namque ubi ejusmodi quid menti oblatum est, ac more solito fortius ei impressum, rationis ac judicii recti cessat usus. Hinc videmus, eos, qui amore quodam impuro aut suavitate objecti ejus capiuntur, præclara de præstantia formæ ejus judicia, aliorum sæpe opinioni dissimillima, ferre. a) Id quod argumento esse potest, quantopere vis imaginandi ejusmodi hominibus imponat. His accedit, quod omnem felicitatem suam ex conjunctione ejus, in quod amore feruntur, pendere sibi persuadeant, ac tum demum vere beatos se fore existiment; si rei amatæ potiores fieri possint. Unde haud raro alii quoque errores fluunt. Cum enim furiarum infernalium consideratio, caducam & vanam fore ipsorum felicitatem, fidem faciat; eo facillime procedunt impudentiæ, ut earum existentiam aut æternitatem saltem negent.

a) Dignum est, quod huc transferatur exemplum Candaulis, ab *Herodoto* L. I. C. VIII. in medium prolatum, in quo recensendo ipsius quam meis uti verbis malo. Ita autem ille: ὁ κανδαύλης, ἡγάσθη τῆς ἐωπτῆς γυναικὸς. ἑραοῖς δὲ, ἐνόμιζε εἶναι γυναῖκα πολλὸν πασέων καλίστην. Equidem amoris judicium hoc tribuitur nimio. Sed quonam ex fonte amor iste immoderatus manavit? certe nonnisi ex phantasiæ vividiori ac fortiori repræsentatione, attentiores veritatis considerationem impedi-ente. Namque in hujus generis homines vel maxime quadrat illud *Thucydidis* L. I. Cap. 20. effatum: ἀταλαίπωροί τῶις πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ τὰ ἑτοίμα μᾶλλον τρέπονται.

§. IV.

(3) Avaritiæ.

Quorum denique phantasia bonorum utilium imaginibus demulcetur, apud eos maximi ista sunt ponderis; hæc mirantur; hæc efferunt; ac sibi ipsis beatissimi, si modo ingentem horum copiam colligere potuerint, videntur. Hinc corporalia isthæc bona longe pluris spiritualibus æstimant. Hisce enim neglectis, illis tantummodo inhiant, nec, variis fraudibus atq; dolis,

lis, ut summo suo, si superis placet, bono potiantur, grassari, religioni sibi ducunt. a) Et, quia felicitas ex hujus possessione pendere iis videtur, homines omnibus ornatos rebus ac copiosos maximi facere, & eximia colere reverentia solent. b) Corrupti autem intellectus certiora non sunt documenta, nisi cum homines felicitatem suam possessione bonorum caducorum metiuntur, atque hæc majori, quam spiritualia, studio quærenda esse statuunt.

a) Et hic quidem error tantopere haud raro mentem hominum fascinat, ut, quanta facilitate detegi fallaciæ istæ possint, non intelligent. Hinc nata sunt tot diplomata spuria atque ficticia; inter quæ, si damna ex intentione auctoris in partem læsam hinc redundatura spectes præcipuum obtinet locum famosissimum illud Lindaviense, tot tantarumque litium fons atque scaturigo, quarum historiam prolixè deduxit *Joh. Reinhard Wegelinus* in Disp. seu potius Libro, cui titulus: *Prærogativa antiquit. Civit. Lindav. præ Illustri Cænobio*. In compendio eandem exhibet *Burc. Gotthelf Struvius* Dissert. de Doctis Impostoribus § XLI. & Biblioth. Histor. Cap. XVII. §. 37. Nec non *Joh. Christianus Neumann* in Accessionibus ad Degor. Wheari Relect. Hyemal. P. II. p. 194. seqq. De cetero illarum, quas dixi, fraudium monachos potissimum reos haud injuria agit *Hermannus Conringius* in Censura Diplomatis Ludoviciani, Cap. XIX. variorum nixus auctorum testimoniis, imprimis vero, quoad Benedictinos, *Gabrielis Naudæi*. Bilem hoc movit *Mabillonio*, eidem adscripto societati, qui hac de causa in suo de Re Diplomatica opere L. III. C. III. num. 2. defensionem eorum molitus est. Sed non est, cur tanto conatu in Conringium insurgat, cum vitia hominum quorundam ordini isti addictorum nullam adspargere possint societati ipsi maculam, perinde ac flagitia nonnullorum, sacro fungentium munere, huic ipsi probro dari nullo possunt jure. Aliam autem Conringio sententiam non fuisse, mihi quidem plane persuasum est, quam illustrare licet ex iis, quæ de Ecclesiasticorum suæ sectæ avaritia a Viennensi Archiepiscopo in medium prolata recensentur a *Jac. Augusto Thuano* Histor. Tom. I. L. XXV. p. 763. Atque id quidem evincunt verba ipsius *Conringii* l.c. data: *Vellem*

equidem non soli aut toti ordini crimen, quamvis multorum ejus sodalium imputatum: reapse enim & in aliis ordinibus sive societatibus male animæ & in Benedictinis boni complures reperiuntur. Confer. Histor. Vindic. pro Hermann. Conring. Censur. p. 21. seq. De quarum Auctore legi potest Burc. Gotth. Struvii Bibliotheca Historie, l. c.

- b) Conferri meretur Auctor *Artis Cogitandi* P. I. Cap. IX. Alios errores ex nimia opum æstimatione profluentes *Franc. Petrarca*, (citatus Heideggero *Hist. Papat. Period. V. p. 167.*) in *Epist. XVI.* describit, ubi de curia Papali cum sermonem fecisset, addit: *In regno avaritiæ nihil damno adscribitur, modo pecunia salva sit: Futuræ ibi vitæ spes, inanis quædam fabula, &, quæ de inferis narrantur, fabulosa omnia, & resurrectio carnis, & mundi finis, & Christus ad judicium venturus, inter nenas habentur.* Aliter hac in parte se gessisse majores nostros, *Tacitus* *Libr. de Morib. Germanor.* tradit: *Argentum & aurum, inquit, propitii, an irati Dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim, nullam Germaniæ venam aurum argentumve gignere. Quis enim scrutatus est? Possessione & usu haud perinde afficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorum data muneris, non in alia vilitate, quam quæ humo finguntur. Rem ita se habuisse, facile crediderim. Sed non alia id de causa factum existimo, quam quod pecunia apud illos pretium eminens necdum fuit. Unde nullum foveo dubium, rebus aliis in commercium venientibus eos tanquam homines sibi relictos idem, in quo reliqui mortales aurum reponere solent, pretium statuisse.*

§. V.

Horum erro-
rum causa mo-
ralis est defici-
ens in ætate te-
nera rationis
usus,

De cetero errores hi ab ineunte ætate hominibus im-
primi solent; eo scilicet tempore, quo nonnisi materiales ac
corporales idæ, rationis nimirum usu carentibus repræsen-
tantur. Hinc, quæ sensibus percipiuntur, non possunt non
in maximo esse pretio; cum præter illa, quod alicujus sit
momenti, non suppetat. Hæc autem præjudicia semel hau-
sta non facile tolluntur, nisi summum voluntatis divinæ in-
vestigandæ studium teneræ instilletur ætati. Hac de causa
mirum esse non debet, præcipuam hominum partem per o-
mnem

mnem vitam in foedissimo, eodemque tenacissimo corpore-
arum cupiditatum coeno hærentes, & quasi clavis quibusdam,
ut Plato loquitur, terræ affixos ad divina ac cœlestia ne aspi-
rare quidem posse. a)

a) Verba hic *Mureti*, quæ in *Orat. X.* profert, refero.

§. VI.

Eam præter hæc vim intellectus operationibus facultas
imaginandi infert, ut, quo minus intellectus judicio quælibet
idea subjiciatur, atque diversæ ab his, quæ productæ jam sunt,
repræsententur, obstaculo nonnunquam sit. Nimirum ad quas
ideas repræsentandas phantasia consuetudine fertur, illæ, ob-
luctante licet voluntate, intellectui, circa alias plane imagines
versaturo, frequenter sese offerunt, & ab aliarum idearum con-
templatione animum revocant. Quando enim spiritus ani-
males ad hoc vel illud repræsentandum a voluntate, intellectu
prælucente, determinantur; hi in motum deducti sæpe ad ea,
quibus a longo temporis intervallo petendis assueti sunt, vesti-
gia retegenda se conferunt, nullo novis ideis loco facto. a) Si
quem autem, his lectis, ea teneat opinio, haud adeo commo-
de, quæ dicta sunt, ad vires imaginationis in intellectum re-
ferri; quippe cum imperium potius in seipsam facultatis ima-
ginatricis hæc arguant, quod idea altera fortior alteram ex-
pellat: Ille hoc a nobis responsi feret, neque id quidem nos
inficias ire, vim aliquam phantasiæ in seipsam hac in parte se
exerere, sed majorem longe in intellectum potestatem hic
conspici. Namque ille facultatis imaginatricis vehementia
a rerum, quas lustrare ac intueri oculis suis debebat, curata
contemplatione retrahitur; eoque ipso singularem quandam
imbecillitatem commonstrat. Ex eadem intellectus infirmi-
tate profluit hoc quoque malum, quod, qui sibi quid perfua-
sit, ac phantasiæ suæ firmitus impressit, ea omnia credat, quæ
aliquam ea cum re affinitatem habere videntur; b) Non aliam
ob causam, quam quia vis imaginandi solitis, aut saltem iis,
quas antea pensitaverat, conformibus delectatur ideis. Unde
etiam si alias repræsentari ideas, voluntas, prælucente intelle-
ctu, jusserit: non tamen semper ob reluctantem phantasiæ fa-
cultatem,

Idem imperi-
um nonnun-
quam intelle-
ctum a con-
templatione
rerum utilium
revocat,

eumque com-
pellit, ut fidem
adhibeat iis,
quæ cum re se-
mel impressa
videntur con-
juncta.

ea autem reji-
ciat, quæ illi
repugnare vi-
dentur.

cultatem, illud peragi potest. Quæ vero cum ea, quam quis semel hausit, sententia pugnant, illa rejiciuntur. c) E contrario nonnunquam contingere solet, ut imagines, quibus intentus esse quis cupit, mente ejiciantur; aliis ideis, quæ prioribus magis afficiunt, supervenientibus. d)

- a) Lucem hisce affundunt, quæ *Croufazius dans son systeme de Reflexions*. P. I. Cap. VI. §. VIII. disserit; ubi ostenditur, quo pacto ideæ nobis familiares, quavis data occasione, menti sese offerant, eamque ita occupent, ut aliis imaginibus formandis nihil loci relinquantur. Id quod illustrat exemplo Chymicorum, qui tribus suis principiis inhærentes, ea rebus physicis accommodare satagunt. Hinc peculiaris Physicorum secta, qui Chymici audiunt; quoniam tria sua principia chymica ad scientiam naturalium ac corporalium rerum transfudere, nata est; de quibus vid. *Sturm. Conam. Physic. Concil. P. Gen. Cap. VII. §. XII. & Joh. Baptista du Hamel de affect. Corpor. L. I. Cap. VIII. IX.* Alia deinde exempla huc spectantia idem auctor in medium profert, quæ nunc quidem brevitatis studio omittimus. Eadem vis in intellectu quoque puro conspicitur, quod ὡς ἐν παρόδῳ addere placet. Hinc certe factum est, ut Ecclesiæ Patres primitivæ, qui Platonicæ Philosophiæ ante conversionem placita avidius imbibebant, mentique firmiter impresserant, eadem ad rerum divinarum studium transferrent, formulisque loquendi Platonice in scriptis suis Theologicis uterentur. Idem de iis, qui Patriarcharum eruditionem suorum temporum conditione mensi, his varia scripta, variarumque disciplinarum scientiam tribuere. De quibus vid. *Joh. Francisc. Buddei Introduct. ad Philosophiam Hebr. §. i. sqq. & Histor. Ecclesiast. V. T. passim.* Variæ scilicet illæ ideæ, quas de eruditionis sui seculi ratione menti penitus infixabant, obstabant, quo minus aliæ, genuinam literaturæ veterum conditionem sistentes, fingerentur. Hac de causa S. etiam Johannem Evangelium suum conscripsisse, ut phrasas a Philone adhibitæ ad orthodoxum transferret sensum; ne Christiani, Philonis lectioni assueti, illius placita cum sacris Dogmatibus commiscerent, *Joh. Clericus in Prolegom. & Animadvers. in 18. priora commota Cap. I. Evangel. Johann. auctor est.* Id quod eo facilius fieri potuisse existi-

existimat, quod illa his admodum affinia fuerint. Sed paucis fidem faciet, S. Johannem Philonis scripta sedulis versasse manibus. Neque vero formulas loquendi a Johanne usurpatas ex Philone arcessere necesse est, cum alii, ex quibus istæ peti potuerunt, superant fontes. Quod enim e. g. τὸ λόγος vocabulum attinet, observandum, Messiam in Targumim frequenter verbi Domini nomine insigniri. Conf. *Ittigii* Dissertat. de Patribus Apostolic. §. V. *Elie Benoist* Dissertat. Epistol. 3. in priores 18. I. Cap. Evang. Sec. Johann. versic.

- b) Huc pertinent, quæ Auctores Actor. Erudit. Germanico concinnatorum idiomate, im 33sten Theil p. 702. de *Hieronymo Cardano* referunt, adeo firmiter scilicet menti eam impressisse illum sententiam, pulicem elephanti exactissime respondere, ut hinc colligeret, naturam haud dubie elephantem producere voluisse, cum primum præter opinionem pulicem in lucem proferret. Hisce affinia commemorat quoque *Baile dans son Dictionnaire Histor. & Critiqu.* Tom. II. P. I. p. 259. not. I. vid. & *Julius Caesar* de B. G. L. VI. Cap. 41.
- c) Conf. Gen. XLV. 26.
- d) *Anima enim non est domina sue attentionis*, saltim non semper, uti recte judicat *Ludovicus de la Forge* in Libr. de Ment. Hum. Cap. XVI. Atque hæc videtur subesse ratio, quare sæpenumero meditationes doctorum virorum, aut affectuum exorbitantiis, aut curis domesticis, hisve similibus rerum obviarum ideis turbentur. Quod malum jam olim questus est *Horatius*, Epist. II. ad Jul. Flor. L. II. dicens:

Romæ, mene poemata censes

Scribere posse, inter tot curas, totque labores? Conf. *Plin* L. I. Epist. XXII. & L. VIII. Ep. XXIII. Huc spectant, quæ *Naso* Tristium L. V. Eleg. XII. canit:

Scribis, ut oblectem studio lacrymabile tempus,

Ne pereant turpi pectora nostra situ.

Difficile est, quod, amice, mones. Quia carmina lætum

Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.

Nostra per adversas agitur fortuna procellas,

Sorte nec ulla mea tristior esse potest.

Add. *Baudius* Epist. XVII. Centur. III.

§. VII.

§. VII.

Hinc etiam derivanda præcipitantia.

Huc etiam præcipitantia, quæ sæpiissime in hominum actionibus conspicitur, referenda videtur. Ingenti enim phantasie vi ad hoc vel illud agendum, concitati, ad actiones incaute suscipiendas eodem impetu feruntur; sana ratione in consilium plane non vocata, nec eventus respectu habito. Quem cum deinceps infaustum experimentoprehendunt, inconsideratum illum impetum, a quo sese abripi erant passi, detestantur. a) Idque iis potissimum evenire solet, quibus temperamentum sanguineum a natura impertitum est. Horum enim vigor cum celeritate, ac vago spirituum motu conjunctus, nihil spatii, ideas satis longo intervallo intentis, ut ajunt, oculis contemplandi concedit. Hinc voluntas prius ad patrandum facinus impellitur, quam ratio, quid motum ejusmodi sit subsequiturum, providere potuit. b)

a) Conf. I. Reg. II. 40. seqq. Add. Zosimus Histor. Nov. L. II. p. m. 179. Coll. Apolog. Leunclavii edit. Cellar. præmiss. p. 8. 9. Sed & Dissert. Histor. de Fide Constantini M. haud dubie Christiana, Moderante Johanne Frickio Ulmæ ventilata, §. XIV. & XXII. Justinus L. XXXIV. Cap. I. Herodotus L. III. Cap. XXXVI.

b) Conferri omnino meretur Curtius L. VIII. C. I. n. 20. seqq. ubi de Alexandri M. in patrata Clyti cæde præcipitantia exponit, hocq; relationi suæ addit L. VIII. Cap. II. n. I. Epiphonema: *Male humanis ingeniis natura consuluit, quod plerumque non futura, sed transacta perpendimus.* Licet, quid voce naturæ denotetur, ipse forte non satis distincte intellexerit. Si enim Deum ipsum hoc insignit nomine, errat, eum male humano generi consuluisse, existimans. Si causas secundas, quæri ex eo haud injuria potest, quænam illæ sint. Enodare hæc ratio nequit, & si quid forte in medium proferatur, semper tamen illud relinquetur dubiū: Unde fiat, ut causæ secundæ hocce modo agant. Nos Christianis sublevati dogmatibus commodissime ista exprimimus dicendo: *Male humana ingenia sibi ipsis consuluerunt, quod sua culpa in eam se præcipientes dederunt miseriam, ut futura, quam transacta, solertius cum animo reputent.*

§. VIII.

§. VIII.

Eadem de causa plurimi mortalium credulitatis vitio laborare deprehenduntur. Quando enim phantasiæ nostræ aliquid offertur, quod eam delectat, jucunditatemque præ se ferre videtur, illud haud raro intellectui ita obtruditur, ut ille oppressus, in istis, quas phantasia offundit, tenebris veritatem investigare nequeat; sed cæco imaginativæ impetu abreptus assensum imaginibus obversantibus præbeat. Hinc tot historiis inanibus, tot vanis commentis vitæ sanctorum contaminatæ sunt, ut vix, quæ usui ad vitæ rationem instituendam esse possint, reperiās. Hinc tot miracula, tot actionum monstra hominibus, sanctitate vitæ morumque puritate eminentibus, assignata videas, ut, quid pro explorato æstimandum, quid rejiciendum sit, tandem vix appareat. Hinc nata & producta sunt tot figmenta, quæ auribus primo hominum percepta, cum mirifica sua jucunditate phantasiæ sese infinuarent, fide digna videbantur. Quam imaginationis nullo negotio illusionem evitare potuissent, si exiguo temporis intervallo in animis ista versassent. Hoc enim facto, nostro quidem seculo figmenta ista detecta sunt, ut non acquiescant, cum e. g. in *Sulpicii Severi* Libro de vita S. Martini relatum legunt, harum rerum periti: Diabolum humana assumpta specie obvium se B. Martino, ad convertendos suos iter ingressō, tulisse; quo tenderet, quærentem. Cumque id a Martino responsi accepisset, se, quo Dominus vocaret, intendere, dixisse ad eum: Quocunque iveris, vel, quæcunque tentaveris, Diabolus tibi adversabitur, statimque ex conspectu ejus inimicum evanuisse. Et quis nostro fidem addat ævo iis, quæ in Epist. I. de vita ejus habentur; ubi Sulpicius Severus, illæsum B. Martinum in flammās infligisse, refert, cum incredibilem hæc arguant temeritatem, ac Dei, quam evitari ejus præceptum a) jubet, tentationem involvant. b) Idem judicium de aliorum miraculis, quorum præcipue Pontificii stupendum confecerunt numerum, ferendum esse, jam pridem Theologi saniores ostenderunt. c) Huc quoque referri potest πολυθεΐης atque idololatriæ gentilium, quæ per tot secula

nec non credulitas

quæ adminiculo meditationis expellenda.

Idololatria multum debet credulitati,

la omnem pene mundum contaminatum fuisse, ex historia-
rum monumentis constat. Licet enim, ut credam, a me im-
petrare non possim, Homerum, Hesiodum, aliosque Poetas ac
Philosophos eo prolapsos, ut ingenii sui figmenta in nume-
rum veritatum reponerent: d) Aliorum tamen credulitati
tribuendum est, quod hæc tam late se diffuderit de multitu-
dine Deorum opinio. Scilicet cum mirifica sese jucunditate
hæc doctrina phantasiæ commendaret, hominumque pravis
adaptata esset affectibus, horum facillime intellectus adeo
obtenebratus est, ut, veritatis luce excussa, mortales illos, tot
passionum, tot scelerum e) labe contaminatos, in Deorum
numerum referendos esse judicarent; ea potissimum adducti
ratione, quod facultas imaginatrix nimia, ex hac impuritatibus.
f) enarratione concepta, voluptate capiebatur; ita quidem,
ut nihil intellectus lumini relinqueretur loci.

a) Vid. Devt. VI, 16. Coll. Matth. IV, 5. 6. 7. ubi, Christo explora-
tum fuisse, legimus, Deum se tentaturum, si quidem ex turri
præcipitem se daret.

b) Pontificii quidem inanibus hisce fabulis credulitatem suam ad-
dicunt, quin & longe plures ejusmodi historiolas commini-
scuntur. Quæ vero in veterum monumentis reperiunt, novis
subinde argumentis firmare allaborant. Quorsum e. g. com-
mentum illud de ampulla balsamo repleta, quam a columba qua-
dam, Remigio Archiepiscopo Rhemensis, Clodovæum Francorum
Regem sacris ablunte undis, cœlitus delatam, fabularum ama-
tores certatim commemorant, pertinet. Inter quos recentiori
ætate referendus P. Dorigny, qui novissime in historia vitæ S.
Remigii ao. 1714. Gallicano idiomate edita, eandem revocavit
sententiam, licet ab aliis suæ religionis consortibus toties rejectam.
Vid. *Memoires de Trevoux* mens. Nov. 1714. & *Journal des Sa-
vans* Mens. Jan. 1715. sed ex præjudicio potius utilitatis, quæ
hujus sunt generis, procedere, quam ex animi sententiâ, saltim, si
doctiores hujus sectæ spectes, facile est intellectu.

c) Ita v. g. de miraculis Gregorio Thaumaturgo, cujus de vita & mi-
raculis orationem edidit Gregorius Nyssenus; Paulo Thebaeo, cu-
jus vitæ historia Hieronymo tribuitur; Antonio, de cujus miracu-
lis

lis *Athanasius* monumenta reliquisse perhibetur; *S. Martino*,
cujus miranda *Sulpicius Severus* persecutus est, aliisque & anti-
quioribus & recentioribus; vindicatis judicat *Frider. Spanhemius*
in *Histor. Eccles. Sect. III. Cap. X. p. 778. 779.* Multa, ut apud
Gregorium Nyssenum, ita & apud reliquos anilem quandam cre-
dulitatem spirare. Eandem *Guil. Cave* fovet opinionem in *Hist.*
Literaria Scriptor. Eccles. Sec. Novat. seu tertio p. 68. Idem
Bernhardi Montfauconii hominis pontificii hisce de rebus est ju-
dicium *Palæograph. Græc. L. IV. Cap. I. p. 269.* Add. *B. Johann.*
Gerhardi Confess. Catholic. L. I. P. II. Cap. XVI.

- d) Suo hoc calculo confirmare videtur *Lactantius Instit. Divin. L.*
I. Cap. XI. Illi, inquiens, poëtae de hominibus loquebantur, sed
ut eos ornarent, quorum memoriam laudibus celebrabant, Deos
esse dixerunt. Itaque illa potius ficta sunt, quæ tanquam de Diis,
non illa, quæ tanquam de hominibus locuti sunt. Cujus senten-
tiæ etiam accedit *Theophilus Antiochenus L. II. ad Autolyceum as-*
serens, Poëtas Homerum, & Hesiodum locutos esse & καθ' αἴαν
πνεύματι, ἀλλὰ πλάνα, i. e. non puro spiritu, sed fallaci.
- e) Quæ cum ipsi Dii commisissent, hanc ipsam ob causam non es-
se mala; sibi que eandem fore licentiam, judicabant. Testem
hujus rei habemus *Augustinum L. I. Confess. Cap. XVI.* Fingebat,
inquentem, hæc quidem ille (*Homerus*) sed hominibus flagitiosis
divina tribuendo, ne flagitia putarentur, & ut quisquis ea fe-
cisset, non homines perditos, sed cælestes Deos videretur imitatus.
- f) Non enim potuit non phantasia hominum naturalium, figmenta
Poetarum legentium, nimium quantum inflammari: Cum tra-
ditum invenirent, quo pacto *Venus v. g.* omnium fuerit prosti-
tuta libidinibus, non Deorum tantum, sed & hominum, primaq;
artem meretriciam instituerit, auctor etiam mulieribus in *Cypro*
fuerit, ut vulgato corpore quæstum facerent. Item, qua ratione
Jupiter Danaen violaturus in aureo delapsus sit imbre, hujusque
generis infinita alia; de quibus legi potest *Gerhardi Joh. Vossii*
Liber de Idololatria Gentili.

§. IX.

Eodem quoque spectat illa imaginationis delusio, qua Cur, quæ per
decepti, quæ per somnum vivida repræsentatione nobis obla- quietem exhi-

bita sunt, reipsa
accidisse non-
nunquam pu-
temus.

ta sunt, revera nobis obtigisse, nonnunquam existimamus. Idem enim motus spirituum animalium, qui exsomnia in-
erat, a phantasie perturbato fluxu per quietem, ubi illa dire-
ctione mentis est soluta, ejusque velut imperium excussit,
refuscitatus, eandem quoque intellectui imprimit opinionem.
Equidem anima rationalis, quod a facultate imaginatrice so-
pore oppressis offertur, sentit atque percipit, sed absque ul-
la reflexione aut actione circa illas imagines. Mens enim
tunc ipsa velut torpore sepulta jacet. Cum igitur eundem
motum, qui interdum sensuum externorum ope excitatur, cu-
jusque imago in cellulis cerebri latet, noctu revocant, menti-
que sistunt spiritus animales; fieri nequit, quin intellectus si-
bi persuadeat, ea, quæ per somnum visa sunt, reipsa incidis-
se. a) Nonnunquam quoque dubii hæremus, utrum, quod a
vi imaginativa nobis ostensum est, vere inaniterne evenerit.
Cujus rei ratio alia esse nequit, quam quod ex parte repræ-
sentatio nocturna consentanea fuerit ei, quam de die pati-
mur. b)

- a) Huc referunt nonnulli exempla veneficorum &
sagarum, qui sibi noctu ad magorum cœtum, co-
lendi dæmonis variarumque oblectationum percipienda-
rum ergo, proficisci videntur. Quam sententiam magno conatu
adstruere visus est Balthasar Beckerus Libr. cui titulum fecit: Mun-
dus Fascinatus. Ubi varias ejusmodi deprehendimus historiolas,
quibus demonstrare aggressus est, omnia isthæc deceptioni phan-
tasie tribuenda. Petrum etiam Aponensem Gerhardus Joh. Vos-
sius de Theolog. Gentil. L. I. Cap. VI. omnem magiam ab imagi-
natione vehementiori, quæ vapores ac spiritus conturbet, nasci,
existimasse refert. Johannes autem Clericus, licet eidem senten-
tiæ adstipulari videatur, Sect. II. Cap. V. 9. Pnevmatol. Tamen
§. 16. *Nolim affirmare, inquit, nunquam vere contigisse, quod
Magi narrant; at quod semel vere accidit, millies delusa menti
somnia fuisse, facile crediderim.* Ex hisce apparet, proxime a
Beckeri sententia cum abesse. Conf. Caspar Schottus Physic. Cu-
rios. L. I. Cap. XXIII qui fusius hanc rem persequitur. Cujus
sententiæ nos quoque accedentes, asserimus, multum utique phan-

phantasiæ læsioni hoc in genere deberi, neque tamen inde colligendum, nunquam aut raro id ipsum revera evenire. Conf. & Observ. Miscellan. P. 26. p. 103.

- b) Prouti e contrario contingere potest, ut quis, quæ revera accidere, per somnum incidisse, sibi persuadeat. Vid. Act. XII, 9. Id. que iis potissimum obtingere solet, qui sæpe a phantasia delusi, hincque cautiores redditi sunt.

§. X.

Enthusiasmum & Fanaticismum huc quoque pertinere, nemo, puto, temere dubitabit. Igitur & hoc loco de iis tractatio esset instituenda, nisi argumenti prolixitas, aliorumque scriptorum hac in re collocata industria a) nos cohiberet.

- a) Conf. *Joh. Francisc. Buddei, Præceptoris mei grata atque pia mente ætatem colendi*, Institut. Theol. Mor. P. I. C. I. Sect. V. §. XVII. seqq. Auctoresque ibidem citati.

CAP. II DUM

DE

IMPERIO IMAGINATIONIS IN VOLUNTATEM.

§. I.

AD alia igitur transitum facimus, quo pacto phantasia vel ipsam voluntatem sæpissime throno suo injuste moveat, exposituri. Et primo quidem illud observandum nobis venit, voluntatem imaginum quarundam menti repræsentatarum expulsionem frustra nonnunquam moliri. Idque eo imprimis tempore contingere solet, quando spiritus animales cum impetu velut quodam images ad mentem perferunt. Unde, si quis forte jacturam eorum, quæ eximia charitate dilexit, aut partis eorundem fecerit; viribus images ejus jacturæ, perpetuo menti obversantes, naturalibus expellendi facultate caret. Quin vel eos ipsos, qui aliis media, quorum adminiculo dolorem istum excutiant, aut mitigent saltem, præscribunt atque suppeditant, quandoque dolori succumbere, a) ac licet, ut images menti molestas ejiciant, omni enitantur studio, ejusque rei consequendæ gratia omnes animi nervos intendant, oleum tamen & ope-

Imperium Imaginationis in voluntatem.

Cui invitæ ideas quasdam imaginatio sæpe obtrudit,

indolore

in vindictæ
cupiditate,

ram b) videas perdere. Sic etiam, qui ab aliis gravius læsos se esse existimant; etsi intelligunt, vindictæ abreptos cupiditate majora longe pericula se incurfuros, hancque ob causam affectum hunc coercere ac suppressere conantur: non tamen a seipsis impetrare possunt, ut, affectus illius vehementia oppressa, in gratiam cum eo, ex quo offensionis quid habuerunt, redeant; sed iræ ac furoris pertinacia concitati gravioribus, licet inviti, sese offerant discriminibus. Quia impetum illum, ex imaginibus molestæ illius læsionis perpetuo obversantibus propullulantem, inhibere non potuerunt.

a) Hinc *Libanius*, etsi in Philosophorum placitis atque præceptis satis versatus, quibus & ipse conveniens vitæ genus sectabatur, de seipso tamen Epist. LXI. p. m. 184. amici morte renunciata, sequentia refert: ἐγὼ δὲ εὐθύς μὲν ἀνέσας, ἄφρων ᾤην, ὡς ἐπὶ πλεῖστον. Ego vero, cum audirem (scilicet de amici obitu) statim usu linguæ intercludebar, idque haud exiguo temporis spatio. Et *Ciceroni*, dolore victo, *Ser. Sulpicius* id ipsum in mentem revocat L. IV. Famil. Epist. 5. Denique noli, inquit, te oblivisci *Ciceronem* esse, & eum, qui aliis consueris præcipere, & dare consilium, neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere se medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potius, quæ aliis tute præcipere soles, tute tibi subijce, atque apud animum propone. Hinc etiam factum, ut eorum, qui moderate casus adversos tulerunt, exempla literis consignarent gentiles, tanquam insolita. Cujus generis sunt, quæ *Ælianus* tradit L. III. Cap. III. seqq. Sed sine adminiculo ambitionis hæc fieri non potuerunt. Homines enim sibi relictæ alterum affectum nonnisi alterius ope coercere possunt; ubi non tollitur servitus, sed mutatur tantummodo Dominus. Vid. *Plutarchus* in *Vit. Æmil.* p. 274.

b) *Ovidius* L. IV. Eleg. VI. Trist. omnia temporis longinquitate imminui, tolli atque dilabi; ægritudinis autem animi sui nec modum nec finem esse, queritur. Verba ejus huc transtulisse juvabit:

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri &c.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas,

Præ-

Præterquam curas attenuare meas,
 Ut patria careo, bis frugibus area trita est,
 Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
 Nec quæsitâ tamen spatio patientia longo est,
 Mensque mali sensum nostra recentis habet.
 Credite, deficio, nostroque a corpore, quantum
 Auguror, accedunt tempora parva malis.
 Nam neque sunt vires, neque qui color esse solebat,
 Vixque habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.

Imprimis autem scopo nostro inserviunt dicta ab *Augustin. Confess. L. IX. Cap. XII.* sequentem in modum: *At ego in auribus tuis (Deum alloquitur) ubi eorum nullus audiebat, increpabam mollitiem affectus mei, & constringebam fluxum doloris, cedebatq; mihi paululum, rursusque impetu suo ferebatur, non usque ad eruptionem lacrymarum, nec usque ad vultus mutationem: Sed ego sciebam, quid corde premerem: & quia mihi vehementer displicebat, tantum in me posse hæc humana, quæ ordine debito & sorte conditionis nostræ accidere necesse est, alio dolore dolebam dolorem meum, & duplici tristitia macerabar.* Hæ rei molestæ imagines intellectum voluntatemque nonnunquam adeo exagitant, ut homines mentis non amplius compotes manus sibi ipsis violentas inferant, aut, si forte hujus sceleris peragendi occasio præciditur, exoptent tamen illam, ac repressi injuriam querantur: ut *Cornelia Pompeji Uxor*; quam cæso marito, mortis solatio dolorem lenituram, ita loquentem facit *Lucanus Pharsal. L. VIII.*

Aut mihi præcipitem nautæ permittite saltum,
 Aut laqueum collo, tortosque aptare rudentes,
 Aut aliquis Magno dignus comes exigat ensen.

§. II.

Varios mentis & phantasiæ actus in hominibus affectibus ejusmodi perturbatis observare licet. Primo enim vis imaginandi speciem istius mali, quod incidit, ejusque vehementer exaggerati, intellectui repræsentat. Quo facto huic caligo quædam offunditur; quam tamen dispellere paululum, si nimis vehemens imaginativæ in eum incurso facta non fuerit,

Varii mentis & phantasiæ in hujusmodi affectibus actus.

fuerit, potest; ita quidem, ut talis homo percipiat, quantis v. g. periculis corpus suum exponat, si ulcisci injuriam in animum induxerit. Dehinc voluntas, abjiciendum esse illud injuriæ vindicandæ consilium, decernit, & adversus motus phantasie confurgit, eosque tantum non componit. Sed sæpenumero usu venit, ut paulo post eadem ideæ vehementiori cum impetu menti se sistant, atque tum demum voluntati gubernaculum eripiatur. Unde hæc in omnia, quæcunque effrenis illa imaginationis libido grata judicavit; cæco isthoc adacta insultu, fertur. Sæpissime autem, prima imaginum incursione peracta, mens illico succumbit, & ad quævis patranda mala induci se patitur.

§. III.

Multum huc
confert solitu-
do.

Tempus in so-
litudine de-
gentibus vide-
tur longissi-
mum.

Quæ de facultatis imaginatricis in voluntatem imperio prolata a nobis sunt, iis vel maxime hominibus, qui in solitudinem, locaque ab arbitris libera secesserunt, obtingere solent. Solitudo enim non aliis imaginibus facilius producendis locum facit, quam iis, quæ casum quendam, facultatem imaginandi vehementer afficientem, repræsentant. Hinc fieri amat, ut, quamvis omni opera ac studio in hujus generis ideis expellendis voluntas elaboret; perfici tamen, propter objecti, aliis imaginibus formandis idonei, defectum hoc nequeat. Nimirum sicut non aliud est præsentius huic malo remedium, quam si imaginationi indirecte repugnes, aliud offerendo ideis fœcundum objectum: Ita, qui in loco quodam ab arbitris remoto degunt, rerum huic scopo accommodatarum copia destituuntur; mente interim in ea, quæ præsentium conditio temporum repræsentari postulat, defixa. Et licet nonnunquam non desint, quæ vis imaginativa versare queat: tamen, quia fuere impetu debiliori oblata, nullo negotio rursus oblitterantur. Atque hinc ratio videtur petenda, cur iis, qui hunc in modum cum doloribus, aut calamitatum ideis continuo obversantibus conflictantur, adeoque rei cuidam molestæ operam dant, tempus videatur longissimum. Ubi enim molesta nobis idea adest, eam fugare nititur animus, aliasque in ejus locum substituere. Illi
ergo

ergo detrahit, addit, & varia ratione eam versat, propter dolorem atque molestiam, in qua acquiescere non potest. a) Hæc ergo ingentis idearum multitudinis repræsentatio efficit, ut diutius durasse hoc tempus videatur, quam si ideæ jucundæ, utpote quæ paucitate sua, quia iis diutius cum voluptate immoramur, temporis spatia fallunt, animum fuissent prætervectæ. Iidem phantasiæ motus, ut in secessu b) potissimum, ita eo quoque sæpissime temporis intervallo evenire solent, quo homines corpora sua quiete reficere gestiunt. Tunc enim alias omnes ideas, quantum quidem ejus fieri potest, mente exigunt, ne qua forte exoptatæ quieti obicem ponat. Quod si igitur fortunæ adversæ aut casuum infestorum nubilo perfusi fuerint, imagines ejus rei molestæ vehementiori, quam ut imperio voluntatis cedant, impetu in mentem facto, huic invitæ sese offerunt. c) His autem pellendis impares sunt animi vires; unde non possunt non quietem turbare, eique, cui invito adsunt, admodum acerbæ evadere.

Eadem phantasiæ vis eo potissimum, quod somnum capiendum antecedit, tempore se exercit.

a) Conf. *Joh. Cleric. Ontolog. Cap. VI. §. 4.*

b) Quo ad Caini quoque voluntatem vincendam Diabolus abusus est, ad horrendum, cum eum instigaret, fratricidium committendum. Ira enim Cain in agro atque in solitudine potissimum exarsit, fratrisque cæde manus impias maculavit. Vid. *Hist. Eccles. Ver. Test. Joh. Francisc. Buddei p. 149. Conf. Ambros de Cain & Abel L. II. Cap. VIII.*

c) Hinc Medea, a conjuge suo derelicta, apud *Ovidium Heroid. Epist. XIII.* irrequietem suam hisce queritur verbis:

Non mihi grata dies, noctes vigilantur amaræ,

Nec tener in misero pectore somnus adest.

Quæ me non possum, potui sopire draconem,

Utilior cuivis, quam mihi cura mea est.

§. IV.

Ceterum in determinanda ad hoc vel illud appetendum voluntate imaginatio a temperamentorum diversitate dirigitur. a) Neque enim omnes eadem ratione imperii istius gravitatem sentiunt, sed cholericis e. g. præditi temperamento ad vitia, spirituum sanguinisque crassi, huic temperamento

Multum etiam confert temperamentorum ratio.

Hinc (v) cholericus feruntur in bona decora sæpe inviti.

propriæ, convenientia aguntur. Nec aliter de iis, quibus sanguineum obtrigit temperamentum atque melancholicum, censendum videtur. Quorum itaque in sanguine particulæ igneæ atque oleaginosæ reliquas multitudine antecellunt, eos vi phantasiæ ita ferri in honores, dignitates, titulos &c. videas, ut nulla plane ratione coërcere interdum hunc impetum possint. Frequenter enim, quod est iudicii illorum acumen, intelligunt, ingentibus se periculis, si quidem cupiditatibus hisce frena sint laxaturi, seipsum exposituros. b) Namque invidia aliorum indivulsus est dignitatum, tenuioris præsertim originis hominibus collatarum, comes. Quia aliis, ad eosdem honores adspirantibus, nec voluntas illos pessundandi, nec animus deest. Unde etiam sæpenumero nuncii, nimio gloriæ aut honorum desiderio mittendi, consilium capiunt. Sed haud raro præter opinionem phantasiæ, honorum fastigia c) ac dignitatum splendorem jucundissima sub specie repræsentantis, vim rursus sentiunt, eaque abrepti potestate imaginativæ facultatis, rursus eorum, quæ detestati fuerant, bonorum cupidine stimulantur. d)

- a) Non enim tolerandus est Stoicorum, nil animum a corpore affici asserentium, error. De quo quid observandum sit, ex dissertat. Historiam doctrinæ de temperamentis hominum exhibente, quæ publici juris est Præsidi *Joh. Francisco Buddeo* facta, §. XXXIX. seqq. discere est. Integrum quoque librum *Galenus* concinnavit, quo, *animi mores corporis temperaturam sequi*, demonstratum ivit. Id quod nemo temere sanam secutus rationem, inficias iyerit. De cetero cum pro diversitate temperamenti variet repræsentationis variorum objectorum in phantasia modus, hæcque ab illo pendeat, non inepte temperamento tribuitur, quod proxime a phantasia procedit. Hinc commode *Carolus Otto Rechenbergius* in Institut. Jurisprud. Natural. L. I. Tit. I. §. XIX. Temperamenta libertatem impedire voluntatis asseruit; & *Samuel Pufendorffius* L. I. Cap. IV. de Jure Nat. & Gent. Imperus aliqui, ex corporis constitutione orti, quo minus existant, per voluntatem quandoque prohiberi non posse existimat. Add. *Ejusd.* Libellus de Offic. Hom. & Civ. L. I. Cap. I. §. 12.

b) Alia

b) Alia hinc exsurgentia incommoda legi possunt L. VI. C. VI. Confess. *Augustin.*

c) Externa enim imperii, honoris, dignitatis, laudis signa imaginatione facile exhiberi posse; licet ipse honor, imperium &c. intellectu saltem percipiantur, ostendit *Joh. Franc. Buddeus* Instit. Theol. Mor. P. I. Cap. I. Sect. VI. §. XVII. in not.

d) *Nescit enim ambitio modum, nec intra modestiæ ac rationis limites, adde etiam pietatis cancellos coerceri potest; uti recte statuit Thuanus* Histor. Tom. I. L. XXIV. p. 737. De cetero hinc etiam colligere licet, nonnunquam in intellectum simul imperium illud exerceri. Homines enim cholericus pro ea, quæ cordi eorum insidet, ambitione, præclara & eximia in disciplinis variis præstandi flagrant cupiditate. Unde sæpius ad meditationes se conferunt, quo rei cujusvis indolem penitus introspicere possint. Sed oleum sæpe & operam perdunt. Non enim possunt eidem in longum rei inhærere ob vim ignis, qui in ipsis copiosus deprehenditur, utpote cui proprium est continuo celerrimoque motu cieri. Qua de re digna sunt, quæ hic legantur, verba *Croufazii* dans son *Système de Reflexions* P. I. Cap. V. §. VI. p. 37. extantia: *Le feu, qui les emporte, leur laisse rarement le tems de s'arreter sur un sujet, autant qu'il faut pour s'en former des idées bien exactes, & bien des choses leur échappent, qu'une attention plus long tems appliquée auroit apperçûes.* Non equidem desunt, qui existimant, cholericos ad diurnas satis idoneos esse meditationes, sed hoc temperamentum Cholericum cum Melancholico-Cholericum confundere, certum est. Imprimis autem hocce imperium in rationem imaginationis in ambitione inepta atque stolidam conspicitur, qua homines non satis mentis compotes ex rebus nullius momenti honorem captant. Vid. *Lehmann.* Chronic. Spir. L. V. Cap. XLVII. p. m. 433. *Herodian.* L. I. Cap. XVIII. seqq.

§. V.

Quorum autem sanguis sale volatili copioso turget, illi imaginationis vi voluptatum inflammantur cupiditate. Non autem hic nobis sermo est de quocunque oblectamentorum desiderio, sed de eo saltem, quod facultas imaginatrix per

Idem fangineis obtingit circa bona jucunda.

quod ex amore
impuro patet.

modum coactionis, a) aut vehementioris aut paulo remissioris, seu, quæ forte, licet non sine summa contentione, ac dimicatione superari poterat, inducit. Id quod exemplo amoris impuri ac libidinosi commodissime potest declarari; qui & intellectui caliginem obducit, b) & voluntati ideas iucundas nonnunquam invitæ sistit. c) Vis autem ista phantasiæ eo vel maxime se exerit tempore, quo homines voluptatum accensi stimulis, maximis, quæ eas comitantur, incommodis, v.g. contemptu, paupertate &c. experimento cognitis, compescere illos, eorumque excutere iugum instituunt. Id quod sæpissime fieri, quotidiana quemvis edocet experientia. Istiusmodi enim homines exiguo quidem temporis intervallo continere pravos affectus poterunt: Sed, ubi præteritarum imagines voluptatum rursus menti repræsentantur, novarumque, quæ percipi possint, ideæ adjiciuntur; Hæ tantopere mentem exagitant, ut viribus naturalibus hisce obsistere insultibus menti fiat ἀδύνατον, aut, nonnisi summa adhibita contentione, victoria obveniat. Ratio enim in istius generis hominibus parum habet roboris, sed facillime nimiam eorum ob levitatem supprimitur, nisi ambitionis stimuli affectum illum restringunt. Hoc enim si fiat, facile externis eos actibus abstinere posse, largimur. Ceterum in morbo quodam, quem, si viris insit, falacitatem, si sexui sequiori, furorem uterinum d) medicorum filii appellant, malum istud præcipua quadam ratione conspicitur.

- a) Lectu digna sunt, quæ hac de re facit, verba Hieron. Cardan. L. XIII. de Subtilitate p. m. 402. *Plurimi, etiam si nolint, amant: Coguntur enim amare, præsentē pulchritudinis imagine non secus ac qui uruntur dolore. Neque enim vis imaginandi ex toto voluntati paret, nec, si pulchrum imageris, liberum est, non amare.* Huc quoque referenda, quæ extant Hof. VII. 4. seqq. ubi homines adulteri fornaci, integra ardenti nocte, conferuntur. Neque enim ullam perspicio, vocem *AND* ad impropriam significationem torquendi, necessitatem, uti visum est Auctori der gründlichen Erläuterung der dunklen Derter H. Schrift im 3ten Versuch p. 185, Not. c. qui Theophili Alethæi nomen sum-
- fit.

fit. Licet nemini suam obtrudere se velle sententiam ibidem profiteatur. Rem ipsam quod attinet, simile istud optime nostro accommodari potest instituto. Nimirum fornax pistoris, cui ignis est injectus, aliquamdiu clausa tenetur, sed paulo post adapertha flammam cuiusvis adeunti conspiciendam præbet. Eadem ratione adulteri & scortatores intus corde premunt ignem cupiditatum; sed tandem, quo minus in omnium prorumpat conspectum, prohibere nequeunt. Si igitur sunt, qui vehementiam horum insultuum coercere possunt, ii demum pro veris Regibus, pro vere renatis æstimandi: Αρχικώτατον γὰρ κρατεῖν τε ἡδονῶν, γαστροῦ τε καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα διαπόζειν: Verba sunt *Clement. Alexandr. Pædag. L. II. Cap. X.* Quorum autem facultates gratia non sunt sanctificatæ, illi, si rerum jucundarum repræsentatione phantasia eorum delectatur, miserrima sunt amoris impuri mancipia. Scilicet

Libertas nulli jam restat amanti,

Nullus Liber erit, si quis amare volet.

Teste *Propertio L. II. Eleg. XVI.* Magis emphatice servitutem amantium delineat *Tibullus L. II. Eleg. IV.* ita nectens verba:

Hic mihi servitium video, dominamque paratam,

Jam mihi libertas illa paterna vale.

Servitium sed triste datur, teneorque catenis,

Et nunquam misero vincla remittit amor.

Et, seu quid merui, seu quid peccavimus, urit.

Uror, io remove sæva puella faces.

O ego, ne possim tales sentire dolores,

Quam mallepa in gelidis montibus esse lapis!

Stare vel insanis cautes obnoxia ventis,

Naufraga quem vasti tunderet unda maris.

Eadem imaginativæ vis. varias suscipiendi actiones, servitutem quandam manifeste prodentes, necessitatem amore captis imponit, quarum nonnullas depingit *Virgilius L. IV. Æneid.* hisce utens verbis:

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando

Cogitur, & supplex animos submittere amanti.

Huc etiam pertinet illud ejusdem *Virgilii* Eclog. VIII.

Sævus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus.

Præ ceteris autem notatu digna sunt verba *Cyri*, quem *Xenophon* Histor. de Institut. *Cyri*. L. V. p. 116. ad juvenem quendam, qui voluntarium esse amoris affectum asseruerat, sed paulo post eidem & ipse succubuerat, sic verba facientem inducit: πῶς, εἰ ὀθειλγσιὸν ἐστὶ τὸ ἐραδιῆναι, ὃ καὶ πάυσασθαι ἐστίν, ὅταν τις ἐραλῆται. ἀλλ' ἐγὼ ἐώρακα καὶ κλαίοντας ὑπὸ λύπης δι' ἐρωτα, καὶ θαλεύοντάς γε τοῖς ἐρωμένοις, καὶ μάλα κακὸν νομίζοντας πρὶν γε ἐραῖν τὸ θαλεῦν, καὶ διδόντάς γε πολλὰ, ὧν ὃ βέλτιον αὐτοῖς εἴρησθαι, καὶ εὐχομένους, ὥσπερ καὶ τινες ἄλλης νόσου ἀπαλλαγῆναι, καὶ ὃ δυναμένους μὲν τοὶ ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ δεδεμένους ἰσχυροτέρᾳ τινὶ ἀνάγκῃ, ἢ εἰ σιδήσῃ ἐδέδεντο.

b) Hinc certe est, quod multitudo incommodorum, ex libidinis vesania orientium, ingens ab instituto suo homines ejusmodi, mentis non amplius satis compotes, revocare nequeat. Quæ de re præclare differit *Chrysostomus* Hom. ad Ps. XLII. v. 1. 2. ὁ τὸν αἰσχρὸν, dicens, ἐρωτα φιλεῖντες, καὶ κόρης περιχαιόμενοι πολλάκις εὐμόρφα τινὸς, καὶ πατέρων ἀπειλόντων καὶ φίλων ὀνειδίζόντων, καὶ ἐτέρων πολλῶν διαβαλλόντων, ὃ δὲ ἐπιτρέφονται, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην εἰσὶ τετραμμένοι, καὶ οἰκία καὶ λαφρονῶσι καὶ κλήρη πατρώα, καὶ δόξης, καὶ εὐδοκίμησεν, καὶ φίλων παραινήσεως.

c) Graphice hanc imaginativæ vim depingit *Virgilius* L. IV. *Æneid.* ita canens.

At Regina gravi jam dudum saucia cura,
Vulnus alit venis, & coëco carpitur igni
Multa viri virtus animo, multusque recurvat
Gentis honos: hærent infixi pectore vultus,
Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.

Scilicet, ut *Lucretius* L. IV. ait:

- Si abest, quod ames: præsto simulacra tamen sunt
Illius, & nomen dulce observatur ad aures.

Invitæ *Didoni* Reginae, de qua *Virgilio* est sermo, hæc amoris tela fuisse infixa, ipsa ad sororem, dissimulans adhuc ardorem libidinis

libidinis intestinum conversa, hisce docet verbis :

Si mihi non animo fixum immotumque sederet,

Necui me vinclo vellem sociare jugali,

Huic uni forsitan potui succumbere culpæ.

Vid. & Ovidius Heroid. Epistol. VII.

d) Conf. *Christ. Joh. Langii* Dissert. de animi commotionum vi medica §. LVI. sub fin. qui ex Bartholino & Schenckio exempla hujus mali collegit. Apprime vero huc faciunt, quæ *Dan. Sennertus* in Pract. Medic. L. IV. P. II. Sect. III. Cap. V. de furore uterino in medium profert. Namque, appetitus, inquit, naturalis sensitivum stimulat, qui, etsi a ratione corrigi & supprimi deberet, tamen cum sit nimis, ratio succumbit & vincitur, & delirium quasi excitatur, ut fœminæ omnis honestatis oblita, obscœna loquantur, appetant & faciant, imo quandoque etiam mortem sibi ipsis afferant. Conf. & *Prax. Med.* paulo ante laudati *Langii* Cap. XXIV. §. 15. *Ettmullerus* Oper. Tom. II. Part. I. p. 956. seqq. *Ælian.* Var. Histor. L. III. Cap. XLII. *Joh. Doleus* Encyclop. Med. L. V. Cap. X.

§. VI.

Inter ea, quorum voluptatum cupidi desiderio tenentur, sunt etiam corporis alimenta, in quorum appetitum eandem imaginationis vim sese extendere, quovis ferme dieprehendimus. Quod enim alii ab his, alii ab aliis cibis fastidio alienentur; alii horum, alii illorum potulentorum suavitatem ducantur: Id certe maximam partem ex phantasia, his vel illis esculentis, hisque vel illis potionibus, sive jucunditatis sive molestiæ ideam affigente, derivandum videtur. Quam vero de causa sub dulcedinis titulo alterum appetant, sub ratione injucundi alterum averfentur homines alimentorum genus, id non adeo difficile est explicatu. Quod si enim mater alvo foetum continens a certo ciborum genere refugiat, illud cum embryone etiam, sicut alia plurima, de quibus deinceps, per sanguinem & spiritus, quos ex corpore materno haurit, communicabitur. Sæpenumero quoque contingit, ut gravida vehementi alicujus cibi cupidine flagrans, ejus usu defraudetur, id quod omnino foetum quoque uterinum ima-

Idem se exerit in appetitu alimentorum. Hinc alii appetunt, quod alii averfentur. Causa latet in imaginatione.

gina

ginationis maternæ adminiculo, usu docente, afficit. Non equidem ignoro, ad alterationem fermenti in stomacho plerosque veterum hac in parte medicorum confugere. a) Sed neque hi ipsi explicuerunt, quo pacto alteratio illa fermenti ejusmodi fastidium producat; neque omnino, quod tale in ventriculo fermentum existat, prægnantibus probaverunt rationibus. b) Istis, quas dixi, causis aliam etiam accedere rationem posse, experientia cognitum est. Nimirum cum fordes aliquæ in alimentorum quadam specie repertæ sunt, hæc dux, idea, cibi scilicet & sordium in cerebro statim conjunguntur & associantur. Cum itaque recurrente idea cibi aut potus istius, idea sordium eodem momento animo offertur; ratio patet, quare ingens exinde averfatio nascatur. c) Sed, ne quis forte hîc excipiat, nos, qui aliorum sententiam ex eo potissimum capite rejiciamus, quod non explicet rationem, modumve, sub quo omnia peragantur, ejusdem culpæ reos esse, qui imaginativæ facultati isthæc quidem tribuamus, sed qua ratione illa operetur, distincte non proponamus: Monendum hic nobis videtur, quod si imaginandi vis sub grati aut ingrati nomine aliquid appetitui offerat sensitivo, non posse non hunc illud aut appetere aut averfari d) Si quis instet interrogando, in prægnantibus v. g. phantasia quam de causa cibos alioqui ingratos sub specie jucunditatis menti sistat, illud equidem dictu haud adeo facile est. Nisi forte hæc placeat sententia, quod, prout in toto corpore, ita & in phantasia mulieris, in utero gerentis, insignis contingat mutatio, atque hinc nascatur *αἰσθησις* quædam seu infirmitas judicii e) ob sanguinis & spirituum animalium subtractam nimiam matri copiam, foetus nutritioni destinata; unde facile fieri queat, ut, quod prægnanti reliquum est spirituum ob paucitatem a novorum supervenientium, qui ex sanguine jamjam in cerebro producti, in nervos influunt, copia in perversum atque turbatum agatur motum, qui deinceps ipsum confundat appetitum sensitivum, eumque ad res ceteroquin molestas desiderandas incitet.

- a) Id quod ex *Sennerto*, *Fernelio*, *Platero*, aliisque plurimis nullo negotio probatum dare possem, nisi spatii, intra quod nos concludimus, angustia obstaret; brevitatique opera esset danda.
- b) Qui enim vel primis labris rem degustarunt medicam, non ignorant, a recentiorum multis tale omnino negatum esse fermentum, quorum antesignanum sese præbuit *Archibaldus Pitearnus Scotus*, cujus opuscula Medica tertia vice Roterodami edita recensent *Memoires de Trevoux du Mois Nov. 1714. p. 1982.* ubi hæc de re extat dissertatio, communi fere philiatrorum applausu excepta. Pitearni adversarius *Astruc* quidam refutatus iterum est a *Thoma Boër* in Epistola ad Pitearnum data. Dehinc controversia isthæc fuit continuata. Confer. & *Journal Literaire* Tom. VI. P. I. ann. 1715. p. 231. Rem ipsam autem persecuti sunt præter alios *Georg. Ernestus Stablius* Theor. Med P. I. Sect. III. p. 467. seqq. & *Georg. Philippus Nenter* Theor. Homin. Sani Cap. IV, M. IV. Art. II. Punct. III. §. 10. seqq.
- c) Vid. *Cartesius* de Passione, Anim. P. I. Art. L.
- d) Commode ergo *Arnoldus Geulincx* Ethic. Tr. II. §. 5. p. m. 167. *Persuasio*, inquit, potest rem aliquam nobis jucundam reddere, quod sæpe contingit in cibis. Cujus rei exempla non addimus, cum aliunde nullo negotio peti possint. Nimirum ex *Casp. Schotti Physic. Curios.* L. III. Cap. XXVI, & XXVII. *Sennerti Practic. Medic.* L. III. P. I. Sect. II. Cap. 3. qui horum quam plurima ex *Scaligero*, *Brassavolo*, *Donato*, *Julio Alexandrino*, *Libavio*, *Platero*, *Weinrichio*, *Fabricio* &c. collegit. Confer. *Joh. Dolæus* Encyclop. Medic. Dogmat. L. V. Cap. VI. *Christ. Joh. Langius* Dissertat. de animi commotionum vi Medica §. LV. Ejusd. *Prax. Medic.* Cap. II. §. 3.
- e) De consensu hîc *Georg. Wolfgangi Wedelii* Patholog. Medic. Dogmat. Sect. III. Cap. II. p. 469. nobis gratulamur, ubi commode, inquit, statuimus immediatam causam ἀπώσιν τῆς διαύιας, seu debilitatem judicii in appetendo. Unde non resistitur affectui & appetitui. Et paucis interjectis ita pergit: In reliquis hujus census mens persuasa & inducta facile illuc fertur, quo fortius aurigans appetitus sub idea lata & gratiosa sibi hæc concipit. Valet enim & hic illud; Quisquis amat vanam, vanam, putat esse

esse Dianam. Item: Fertur equis auriga, nec audit currus habenas. Scilicet iudicii acumen debilitatur; ubi res quæpiam a phantasia fortius sub ratione grati imprimitur. Confer. *Joh. Hartmanni Officin. Sanitat. Cap. XCVII.* Præ reliquis legi meretur *Isbrandus Diemerbröck in Anatom. Corpor. Human. L. I. Cap. VI. p. 28. seqq.*

§. VII.

De iis autem, quibus sanguis terrestrium mole particularum gravatus obtigit, observandum, nullius rei magis eos cæcari cupiditate, ad nihil majori cum impetu ferri, nisi ad ea, ex quibus ipse illorum sanguis coagmentatus est; nimirum terrena, aurum, argentum, aliaque sub utilitatis specioso titulo vim imaginandi demulcentia. Horum repræsentatio usque eo sæpe afficit voluntatem, ut, licet magna nitatur contentione, non possit tamen istam suppressere propensionis vehementiam. Quoties enim hominibus pecuniæ sitientibus evenit, ut inclinationis illius vanitas, pravitasque iis ad oculum demonstretur, atque ostendatur, cuncta, quæ per fas atque nefas corraferint, consumere ipsos non posse, sed plurimam aliis partem esse cessura: Non opus esse magno ad hanc vitam sustinendam apparatu: Hæc, quorum dulcedine capiantur, apparentia tantum esse bona, nec acquiescere mentem horum possessione posse, sed irrequiete, si hisce assidue inhæreat, perpetua illam volvi? Veruntamen fructus istiusmodi sermones carent. Unde manifeste rationis hac in parte cæcitas, atque imperium in eam phantasiæ intelligitur. Voluntatis autem vel maxime imbecillitas hoc in hominum genere se prodit. Haud enim raro fieri assolet, ut opum avidi, amentia sua perspecta, ad meliorem redire frugem velint. Sed haud difficulter, vi imaginatrice imperum denuo in voluntatem faciente, ad eadem paulo post retrahi sese vitia patiuntur. a)

a) Conf. *Jos. VII. 1. Coll. 21.* Prorsus enim verisimile videtur, Achani illi certam fuisse rem, legis divinæ *Jos. VI. 18.* promulgatæ, metu, nihil ejus admittere, quod præcepto Dei esset prohibitum. Sed phantasia pulchritudinem & pretium illius pallii, quod

Idem imperium imaginati-
onis & in Me-
lancholicis ob-
servatur.

quod oculis usurpare datum erat, exaggerante, devictus est. Quo pacto auri dulcedine Judas proditor cæcatus, & ad incredibile facinus committendum compulsus sit, S. Paginæ docent. Legantur magna illa rationum momenta, quibus revocare ab animi sententia Judam Salvator benignus, sed frustraneo conatu annitebatur. Matth. XXVI. 24. Marc. XIV. 21. Luc. XXII. 22. 22. Quibus tamen abstrahi ab instituto, Domini sui sub amicitia atque osculi titulo perfide prodendi, non potuit. *Avari videlicet est hominis, teste Sallustio de Conjurat. Catilin. aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere, amicitias, inimicitiasq; non ex re, sed ex commodo æstimare, magisque vultum, quam ingenium bonum habere.* Digna sunt, quæ hic notentur, verba, quibus execrandos avaritiæ effectus depingit *Juvenalis Sat. XIII.*

Est alius metuens, ne crimen poena sequatur.

Hic putat esse Deos, & pejerat, atque ita secum

Decernat, quodcunque volet de corpore nostro

Isis, & irato feriat mea lumina sistro,

Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego nummos

Et phthisis, & vomica putres, & dimidium crus

Sunt tanti? pauper locupletem optare podagram

Ne dubitet.

Idem Satyra XIV. v. 173. seqq. inquit:

Nec plura venena

Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum

Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido

Indomiti census.

Quis hinc vim phantasie in intellectum pariter ac voluntatem non agnoscat? Norunt enim, qui talia patrant, poenam sibi omnino imminere, neque tamen a se impetrare possunt, ut nuncium ejusmodi malis mittant. Sed ingeminare illud Horatii L. I. Epist. I. solent:

O cives, cives, quærenda pecunia primum est!

Virtus post nummos.

IMPERIO IMAGINATIONIS IN SENSUS.

§. I.

Imperium i-
maginationis
in sensibus
quoque con-
spicitur.

QUantum phantasia nostra ad turbanda animi facultatum officia momenti afferat, adhuc expositum est. Nunc disquirere pergimus, quo pacto in sensus atque varios corporis motus vim suam exerat. Sensus igitur quod cernit, illud quidem in aprico est positum, interpretes eos esse ac nuncios rerum; sed & hoc manifestum, sensus nostros multo antecellere sensibus bestiarum. a) Non tamen adeo ubique perfecti, non usque eo omnibus sunt absoluti numeris, ut quovis res quælibet tempore nobis ita repræsententur, prouti illæ reapse habent. b) Sed motu sæpius spirituum animalium impetuoso obstruuntur aut impediuntur, quo minus objectum nudum atque integrum exhibeant. Duplici autem potissimum ratione vis imaginandi in sensus agit. Nonnunquam enim, circa ideas rerum corporalium, naturalium &c. componendas, dividendas &c. mente intentius versante, sensuum omnino usus tollitur; ita quidem, ut ejusmodi speculationibus dediti nec auribus, nec oculorum lumine quicquam percipiant. c) Est etiam, cum imagines, objecto in sensus incurrenti non respondentes, menti offeruntur; sicque illa errores hac in parte varios sæpenumero errat; idque phantasiæ vitio, quæ aliquando res sensibus oblatas non rite repræsentat, quin & ea, quæ in sensus non cecidere, tanquam ab iis observata, ad mentem perfert, aut cum aliis ideis, olim in cerebro natis, novas confundit, & incommode connectit. d) Eadem videlicet ratione hic quoque res habet, ac in mentis ipsius imbecillitatibus. Hæc enim quoad objecta quædam caligine obducta est omnimoda, & in summa eorum ignorantia versatur. Sæpenumero autem contingit, ut rei alicujus ideas a genuina ejus indole alienas sibi formet. Eundem fere in modum sensuum nunc usus omnino cessat, nunc usque eo est depravatus, ut sibi quis videatur sensibus
quid

quorum usus
nonnunquam
plane tollitur.

nonnunquam
aliter, quam
revera se ha-
bet, rem menti
offerunt.

Haud secus ac
in ipsa mente.

quid observasse, quod tamen a vera longe ratione est remotum. De reliquo si verum est, quod Cartesius e) existimat, animam esse, quæ sentit, non corpus, in mentem utique, non in sensus vires phantasie exerceri, necesse est. Sed, licet plurimum in sensuum exercitio anima sibi nostra vindicet: non tamen inde efficitur, corpori hoc in capite plane nihiltribuendum. Quin potius illud asserere ausim, corpori quam menti plus hac in parte adscribendum esse.

- a) Uti commode Romanæ parens eloquentiæ Tullius monet de Natura Deorum L. II.
- b) Illustrare hæc cum mirifice possint Croufazii System. de Reflexi P. I. Cap. IV. §. II. p. 25. verba, ea huc transferri, operæ fuerit pretium: *Il est toujours certain, que j'ai effectivement l'idée, que j'ai, & que j'apperçois, mais il n'est pas toujours sûr, qu'elle soit la juste représentation de l'objet, qui l'a excitée.* Scilicet dum falluntur sensus eas revera ideas habemus, quas habemus, sed ideis illis cum objecto, quod referre debebant, nonnunquam non convenit.
- c) Exemplum hujus rei suppeditat Augustinus de civit. Dei L. 14. Cap. 23. ubi commemorat, fuisse, qui, quandoque visum illi fuerit, sensuum contrahere vela posset. Notatu etiam vel maxime dignum est illud Archimedis, qui in ipsa Syracusana urbis direptione ita deflexus erat in studio, ut prius hostilis gladii cuspidem corpore exceperit, quam urbem in hostium potestatem venisse sentiret. Effusi tunc per vias milites, ut in quemque inciderant, sine ullo sexus, ætatis, ordinis discrimine obvios contrucidabant; undique gladiatorum fulgor præstringebat oculos; undique armorum sonitus, undique cadentium tectorum fragor audiebatur; puerorum ejulatibus, mulierum lamentis, morientium gemitibus, militum clamoribus, privata publica que omnia sonabant; cum unius hominis mens in media civitate, civitatis ipsius casum ac ruinam non sentiebat. Verba sunt Muretæ Orat. II. p. m. 17.
- d) Conf. Joh. Bohmii Circulus Anatom. Physiolog. Progymnasm. XXVIII. p. 385. Fromondus de Anima L. III. Cap. II. Art. III.
- e) Dioptric. Cap. IV. Cujus præter ceteros sententiæ subscribit Berge-
rus Physiolog. Medic. Cap. XXIII. p. 327, seq. §. II.

§. II.

Idque se exer-
rit, speciatim in
visu.

Cum formidi-
ne homines
sunt occupati.

ratio hujus rei
ex sententia
Cartesii

His ita in genere de perturbato sensuum munere præ-
missis, propius ad rem ipsam descendimus. Ac primo qui-
dem, quantum ad visum, haud raro eum in ejusmodi fraudem
induci, ut homines, oculis suis hoc vel illud rei obversatum
esse, persuasum sibi habeant, quod tamen re ipsa oblatum
non fuit, exploratum mihi est. a) Cassa enim formi-
dine occupati, ubi e. g. intelligunt, dari in locis abdi-
tis, intra ædes, hujus vel illius horæ spatio vagantia spectra;
eademque insidias hominibus struere, ut, quacun-
que possint ratione, eos ludibriis lædant, quin & cor-
poribus eorum vim inferant, & ea, in tenebris versantibus,
vel proprios intra parietes, cogitatio sese offert, totus illico
horrore animus concutietur. Phantasia autem speciem isti-
usmodi larvæ exaggerans, majorem subinde injicit terrorem,
eiusque, ut ubique illi existiment extare ejusmodi spectra.
Mente hunc in modum terroris istius impetu alienata ac tur-
bata; finge, repræsentari oculis hominis territi rei cujusdam
figuram, quæ utcunque externam spectri formam referre po-
terat; sive columna quædam lunæ coruscans paululum luce;
sive alius quidam splendor, aut insignis oculis objecta nigre-
do fuerit; ita quidem, ut spectri illud albi pullive colorem
atque staturam præferre queat. Nonne confusa imaginatrix
facultas figuræ istius ideam adsciscere poterit, additis, quæ
objecto forsan illi deerant? b) Atque ita miser iste metu
perculsus aliorum etiam phantasias narratione hujus rei usque
eo conterrebit, ut & ipsi deinceps horum similia, ejusdem fa-
rinæ rerum figuris oblatis, non possint non pati; id quod
vel invitis quandoque accidit. Qui enim paulo emunctioris
sunt nasi, fidem istiusmodi assertis non adhibent. Neque ta-
men, ubi noctu in tenebris commorantur, quo minus eadem
ipforum menti se ingerat cogitatio, existere forsan ejusmodi
eo in loco malos genios, remoram ponere possunt, atque de-
inde eadem in fraudem ratione inducuntur. Hac de cetero
ex causa Renatus Cartesius c) illusiones istas profluere existi-
mat, quod vapores cerebrum pulsantes partes illius, quæ vi-
soni

ioni inferviunt, eodem modo disponant, quo ipsas, mediante oculo disponerent objecta externa, si adessent. Sed cum hac ratione obscurum per æque obscurum declaretur, ac præterea supersit quæstio, quomodo vapores illi partes cerebri, visioni infervientes, ita disponere possint; alia commodior explicatio erit investiganda. Nos igitur, rem omnem hac facillime ratione enodari posse, censemus, si statuamus eam, quam quis hunc sibi format in modum, imaginem, jam pridem menti firmiter metu prægresso infixam hæsisse. Hæc igitur, quavis data occasione, ex latebris suis, quibus in cerebro tecta erat, prorumpet, mentique eodem, quo prius, vigore, se sistet; alteram vero, sibi utcumque respondentem, absorbebit, & quo minus animo exhibeatur, obstaculo erit. Quod reliquum est, huic vitio vel maxime obnoxii sunt homines Melancholici, ac pavore obruti, utpote in quibus vis imaginativa fortior deprehenditur. d) Nec excludendi hic sunt ebrii, qui sæpe ea videre se putant, quæ nunquam videntur. e)

a) Huc referenda, quæ *Livius* L. XXII. Cap. I. tradita reliquit. Vid. & L. XXIV. C. X. ubi prodigiis visus delusionem præferentibus parum tribuere videtur: *Quo magis, inquit, illa credebant simplices ac religiosi homines, eo etiam plura nunciabantur.* Add. *Plutarch.* in vit. Camill. p. 132. *Jos. Trapp.* Prælection. Poetic. Vol. II. Prælect. IX. p. 27. seqq. *Robert. Flud.* Oper. Tom. II. Tr. I. S. I. L. X. C. II. Hac ratione, qui recentiori ætate apparitiones jactarunt varias, in fraudem incurrere potuerunt, de quibus *Phil. Jac. Speneri* iudicium, *Latino*, ex Germanica explicatione *Evang. Dominic.* post circumcis. Matth. II. 15. reddit idiomate *Seckendorffius* *Histor. Lutheranismi* p. 194. ubi inter alia hæc legere est verba: *Il, qui talia putant sibi contigisse, conscientiam suam diligentissime explorare, & qui narrari ista audiunt, observare debent, ne in periculum incidant, arripiendi apparitionum loco propria phantasia aut Diaboli, qui se in Angelum lucis transformare novit, figmenta. Major est phantasia vis, quam putatur &c.* Add. *B. Joh. Gerhardi* *Confess. Cathol.* L. I. P. II. Cap. XVII. *Muretus* *Orat. X.* deceptiones etiam alias opticas, huc trahit:

Phan-

Phantasia, inquiens, *sæpe fallitur*, ut, cum in picturis eminere videntur, quæ plana sunt, ut, cum remus in aqua inflexus videtur. Sed cum animo rite omnia dirigenti ideæ hac ratione offerantur, & a radiorum refractione isthæc pendere, modernorum plerique Physicorum magno consensu asserant, nos quoque virtuti imaginanti hæc tribuenda negamus. Vid. *Honor. Fabri* de hom. L. II. Prop. XCVI. *Joh. Christ. Sturm.* Physic. Erotem. Part. Specialiss. Sect. Prior. Cap. VII. & P. Gen. Sect. III. Cap. XI. Disputatio *Hambergeri* de Iride. *Honor. Fabr.* Tr. Phys. IV. L. III.

b) Hanc calculo suo sententiam comprobat *Gerhard. Joh. Vossius* L. I. Cap. VI. de Theol. Gent. Ubi, *subinde spectra*, inquit, *homines fingunt*, quod ex metu nimio multis contingit. Unde mulieres & pueri & horum similes eadem patiuntur. Idque in nocturna potissimum solitudine evenire amat, uti recte monet *Valerius Flaccus* Argon. L. II. v. 37. seqq. Ubi hunc in modum ista de re verba facit :

Auxerat hora metus jam se vertentis Olympi ;
 Ut faciem, raptosque simul montesque, locosque
 Ex oculis, circumque graves videre tenebras.
 Ipsa quies rerum, mundique silentia terrent,
 Astraque & effusis stellatus crinibus æther.
 Ac velut ignota captus regione viarum,
 Noctivagum qui carpit iter, non aure quiescit,
 Non oculis, noctisque metus niger augens utrinque
 Campus, & occurrens umbris majoribus arbor.

Confer. *Casp. Schottus* Phys. Curios. L. II. Cap. VI. §. 3. seqq. *Joh. Frider. Mayeri* Disp. de præsagiis mortis p. 39. ubi ex *Lavatero* de Spectris p. 9. ejus rei testimonia profert. Haud paucæ hujus generis exempla in medium affert, iisdemque mirifice capitur *Balthasar Beckerus* Mund. Fascinat. L. IV. Cap. III. p. 23. it. Cap. V. p. 37. seqq. alibique. Sed pessimum in finem ista congeffit, ut nimirum existentiam prorsus spectrorum negare posset. Nos, licet homines hac in re nonnunquam falli existimemus, & vigilantes quandoque tam vehementer sibi quædam imaginari, ut putent, ea videre se aut sentire in suo corpore, quamvis ei nullo modo insint, cum *Cartesio*, qui isthanc sententi-

am P. I. Art. XXVI. de Pass. Anim. profert, statuamus : Non tamen inde inferimus, spectra existere nulla.

c) Dioptrices Cap. VI. §. XVII.

d) Subinde, inquit, *Vossius* l. c. spectra homines fingunt Melancholici, quibus atra bilis imaginationem corrumpit. Hi enim præcipue affectu metus atque terroris agitantur. Notatu dignum est hac de re exemplum Bruti, a *Plutarcho* in ejus vita p. m. 1001. relatum. Scilicet hic volvens aliquid animo, cum sibi visus esset quendam cubiculum ingredientem sentire, formam spectri cujusdam diri & horrendi corporis assistentis referentem, & posteaquam ex eo est quæsitum, quisnam hominum aut Deorum esset, dicentem: Tuus sum, Brute, malus genius, in Philippiis me videbis: Idque *Cassio* postridie narrasset; hic ex Epicureorum placitis sermonem orsus: ἡμέτερον, inquit, ἔστι, ὃ βεβῆτε, λόγον, ὡς δ' πάντα πάρομεν ἀληθῶς, ἔδ' ὁρῶμεν, ἀλλ' ὑγρὸν μὲν τι χρεῖμα, καὶ ἀπατηλὸν αἰσθησις; ἐτι δ' ὁξύτερά ἢ διάνοια κινεῖν αὐτό, καὶ μεταβάλλειν ἀπ' ἑδνός ὑπάρχοντα ἐπὶ πᾶσαν ιδέαν. κηρῶ μὲν γὰρ εἰκεν ἡ τύπωσις, ψυχῇ δ' ἀνθρώπου τὸ πλαττόμενον, καὶ τὸ πλάττον ἐχέσθαι, τὸ αὐτὸ ῥᾶσα ποικίλλειν αὐτήν, καὶ σχηματίζειν δι' ἑαυτῆς ὑπάρχει. δηλοῖσι δὲ αἱ κατὰ τὰς ὑπνους τροπαὶ τῶν ὀνείρων, ἃς τρέπεται τὸ φανταστικὸν ἐξ ἀρχῆς βραχείας, παρ' ὅσα καὶ καὶ πάθη καὶ εἰδῶλα γινόμενων κινεῖται δ' αἰεὶ πέφυκεν. κινήσις δ' αὐτῶ, φαντασία τις καὶ νόησις. Ceterum oratio *Cassii* vel maxime confirmatur exinde, quod paulo ante domestici Bruti, in eodem haud dubie cubantes cubiculo, ab ipso interrogati, neque se audivisse vocem asseruerint, neque oculis quicquam suis esse oblatum.

e) Qua de re eleganter *Clemens Alexandr.* in *Pædag.* p. m. 153. disserit; κινεμένη, inquiens, ὑπὸ τῆς τῆ ὀνείρου θερμότητος ἢ ὀψις, πυκνότερον πολλαπλασίονα τῆ ἐνός φαντάζεται τὴν ἑστίαν. Idem observat *Hambergerus* Dissert. de Opticis Oculorum vitiis, quæ extat in fascic. Diss. Academ. p. 164.

§. III.

Neque vero audiendi facultas a deceptionibus atque fallaciis imaginativæ est immunis. Sæpenumero enim usu venire solet, ut sibi auribus quid percepisse videantur nonnulli,

li, qui tamen nihil plane ejus acceperunt; a) aut aliud quid aures usurpasse suas, sibi persvadeant, cum aliud in auribus eorum vibraret; aut denique imaginatione circa objectum aliquod intentius versante, quod extrinsecus auditui offertur, non animadvertant. b) Hinc, quorum v. g. animos spectri alicujus, certo in loco commorantis, terror occupavit, ii facile, in tenebris ubi versantur, aures illud, catenas trahens, suas verberare, ut putent, adducuntur: Quia spectri, secum vincula ferentis, imaginem suæ altius menti infixerant. Cui deinceps tantum accedere roboris potest impressioni, ut, reapse sonorum larvæ illius ingressum auribus se dignovisse, animum inducant ejusmodi homines. Unde commentorum de multitudine phantasmatum nocturnorum nec finis nec modus est. Sæpe etiam aurium usus usque eo depravatur, ut, aliud quid huic sensui cum oblatum est, aliud percipiatur. Ita qui, vix somno discusso, ad automati aures erigunt sonum, haud raro pulsus percipiunt iteratos, adeoque sextæ loco horæ decimam e. g. æs insonare, aut quartæ vice octavam vel nonam, sibi persvadent: c) Id quod mihi ipsi aliquando obvenire memini. Rationem hujus determinare fallaciæ in proclivi esse videtur. Namque animales spiritus, quiete re-
fecti, numeroque aucti, quo solvimur somno, tempore in sensus copiosius influunt. Quibusdam igitur halituum cerebri versus remeantibus ob motum in organo acustico excitatum, alii ex cerebro, sopore jamjam relicto, cum occurrant, ad aures pergentes, hi itidem in eundem, quem spiritus jam commoti conceperunt, cientur motum, atque hac ratione similem priori sonum menti offerunt.

a) Huc pertinet, quod *Horatius* Epist. II. L. II. traditum reliquit, hunc in modum verba faciens:

Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragædos,
In vacuo lætus sessor, plausorque theatro.

b) Vid. *Gassendus* Tom. II. Oper. Sect. III. L. VIII. Cap. IV. p. 409. Spectantque huc, quæ *Libanius* Epist. LVII. de seipso commemorat: ἔκ τ' ἡ δ' αὖ, inquit, ἀκρίβως, ὅ, τι λέγοι, (ὅ νίϑη) λύειν (τὴν

ἑταῖρολῆν) ἑταῖρουμῶν. Literæ scilicet amici, perorantes cum audiret juvenes, redditæ erant, quarum legendarum cupidine flagrans, non accurate, quæ dicebantur, percepit: Idea epistolæ, menti obversantis, alias utcunque imagines, aurium adminiculo, aut saltem occasione perceptionis per illas factæ, formandas, cohibente, quo minus animo rirè repræsentarentur.

c) Hujus exempla delusionis in medium *Balthasar Beckerus* profert *Mundi Fascin.* L. IV. p. m. 37.

§. IV.

Corruptioni aliud etiam quid phantasiæ est assignandum; (3) In gustu. nimirum, quod sæpissime alium longe rerum gustum, quam res ipsæ excitare & poterant & debebant, homines percipiunt. Hoc autem iis potissimum obvenire solet, quibus bilis inest copiosior. Hæc enim, ubi in linguam ex stomacho & intestino duodeno, quod ex vesicula fellea, ad quodvis digestionis negotium perficiendum quandam ejus partem, interdum quoque nimiam copiam recipit, effunditur; papillæ nerveæ, gustui in linguæ organo destinatæ, cum proxime particulis biliosis tangantur, harum unice amaritudinem sentiunt. Hinc & homines hoc laborantes vitio, queruntur, si bique persvadent; quicquid assumant ciborum, quicquid potulentorum capiant, id omne amaritudine esse infectum. a) Ex ejusdem in gustum phantasiæ vi illud etiam deducendum videtur, quod nonnullis ciborum quorundam gratus sit gustus; aliis eorundem ingrata sit ciborum perceptio. b) Idque tum præcipue fieri amat; cum homines sibi aliquid esse videntur, cui hic vel ille cibus jucunditatis se titulo commendet. c]

a) Hinc *Pufendorfus* de Jure Nat. & Gent. L. I. Cap. III. §. 3. *bilis*, ait, *linguæ suffusa de saporibus recte judicare prohibet.* Conf. *Cæsar Cremoninus* de sensibus Tr. I. Lect. XI. & XIX. *Honoratus Fabri* Tr. Phys. IV. L. I. prop. XL.

b) *Honoratus Fabri* causam hujus rei in ipsa organi, ejusque fibrarum dispositione latere existimat, Tr. Phys. IV. L. I. Prop. XXXIX. Quod nos quidem libenter largimur, modo phantasiæ non omnis omnino hac in parte operatio denegetur: Cum

utique homines tantum non semper sibi persuadeant, revera & absolute ingratam e. g. esse illam gustus perceptionem, quam alii jucundam esse judicant. Unde etiam haud raro hac de re homines inter se concertare videas. Conf. *Ejusd. Auctoris Tr. de Homine* L. II. Prop. LV. obs. 6.

c) Huc pertinent, qui seipsos esse pertinaciter contendunt lupos, aut feras nescio quas. Quorum cum Medicorum filii exempla referant, nobis hisce quidem recensendis supersedere licebit. Ceterum spectare huc Nabuchodonosoris Babyloniorum Regis morbum, judicat *Joh. Clericus Pnevmatol. Sect. II. Cap. V.* Quippe cum omnia hujus morbi symptomata hac ratione commodissime explicari posse credat. Si enimingas, Nabuchodonosori eam a Deo fuisse insitam persuasionem, ut bovem aut equum se revera esse non dubitaret; rationem reddi posse putat, cur ab hominum consortio fuerit remotus, quare sub rore coeli corpus ejus jacuerit, qua de causa humores omnes coelitus delapsos lubens exceperit &c. Sed videtur omnino pro more suo supplicium a Deo de Nebucadnezare sumtum extenuare ac frigidius interpretari. Saniora videntur, quæ *Jacobus Capellus Histor. Sacr. & Exotic. ad ann. Mund. 3428. p. 241.* hisce de isto supplicio perhibet: *Modus captus nostri modum superat. Sit sane Lycanthropismus, sit Corybantismus, sit furor Melancholicus, modo sciamus, nec hominem reapse in feram mutatum, sed externam figuram, nec essentialem formæ mutationem illum suscepisse, nec tale quicquam a malefica superstitionis hominibus, aut ab ipso Satana præstari posse, quale hic patravit Deus, demonstrandæ potentie suæ & confundendæ Principum superbientium insolentie.*

§. V.

(4) in odoratu.

De odoratu aliter pronunciare haud possumus, quam quod iisdem sit expositus phantasiæ fallaciis. Quoties enim usu venit, ut aspernentur alii certum odorum genus, alios mihi id ipsum afficiat voluptate? alii alio capiantur odore, alii ab eodem alienentur? Cujus diversitatis hæc videtur esse ratio, quod, cum odorem hunc primo quis percepit, idea cum eo quædam rei fuerit ingratae v. g. conjuncta. Quæ deinde toties recurrit, quoties, quod odorem hunc olim diffudit,

dit, sensui olfactus offertur. Id quod nonnisi phantasiæ, ideas copulantis, vi adscribi potest. a) Sic e contrario, quando odori per se ingrato jucundæ imago rei jungitur, hæc illius molestiam absorbet, odoremque ipsum savoritatis nomine commendat.

a) Dignissimum est, quod hic referatur, exemplum, ab Ettmullero Oper. Tom. II. P. II. p. 117. commemoratum: Ubi, est hic loci, ait, *virgo delicata jam maritata, quæ aliquando a pharmacopæo polypragmone acceperat pulverem purgantem ex speciebus Diaturb. cum Rhabarb. Ol. Cinnam. infectum; ubi quidem optime hæc purgata fuit. Interim ab illo tempore tantum a cinnamomi odore tedium contraxit, ex male affecto tunc stomacho, ut jam ne tantillum quidem ejus assumere & odorari queat. Conferre etiam, cui libet, licet Dan. Sennerti Pract. Medic. P. III. Sect. IV. Cap. VI. Salmuth. Centur. 2, obs. 63, Honor. Fabri Tr. IV. Phys. L. I. Prop. CIII.*

§. VI.

Denique non prætermittenda ea est phantasiæ fallacia, (5) in tactu, qua hominibus, se quippiam admodum molesti, quod incredibilem incusserit terrorem, manibus contrectasse, fidem facit. Sunt enim, e. g. qui araneorum tanto exagitantur metu, ut, in tenebris si versentur; quicquid in manus aut faciem incidit, araneam esse putent, totumque eorum corpus cohorescat; quando forte hujus generis quid passi sunt. Haud quorsum referendus incubus, absimili ratione, qui incubo aut ephialte opprimuntur, animalculum se quoddam, e. g. felem aut aliud quippiam manu contigisse, ejusque pilos attrectasse, sibi persvadent. a) Hinc igitur occasione ducta diabolus, ejusmodi mentientem animalculum, præsto putant fuisse, corpusque suum usque eo pressisse, ut nec movere membra, nec vocem edere possent. Id quod tanta illis phantasiæ vi per quietem imprimitur, ut re ipsa id sibi obtigisse putent. Species autem istius rei, a qua urgeri se existimant, istis videtur per somnum paulatim, ac velut ex insidiis adrepere, lectum conscendere, moxque iterum descendere. Atque hoc quidem tam alte phantasia in corde figit; ut, licet, illud re ipsa non incidisse, evidentibus de-

Causa ejus.

Tepor in cellis
subterraneis.His non ob-
stantibus, ex
sensibus veritas
demonstrari
potest.

demonstretur rationibus, vix tamen ut fidem illis adhibeant, adduci possint decepti. De cetero, quicquid hujus rei est, id omne dependet ab impedito paululum sanguinis atque adeo difficili ex dextro cordis ventriculo in pulmones fluxu; vel, ut aliis videtur, a sanguinis ex cerebro refluxu impedito, ob corporis planum situm, caputque reclinatum. Sanguis igitur refluxum in cor moliens, vasaque sanguinea distendens, onus quoddam a corpore sustineri, homini nullo negotio persuadebit: b) Phantasia in locum imaginis [difficilis istius motus, cum, quid peragatur, nesciat, substituente aliam gravitatis ideam, scilicet animalculi incumbentis, huicque imagini alia quædam superaddente. Huc etiam spectant, quæ de tepore in cellis subterraneis hyemali quam æstivo tempore majori, tactus sensu a phantasia turbato, in animum inducunt quam plurimi. Nimirum in æstate aer cellis istis contentus paulo frigidior externo: hybernis autem temporibus tepidior eo est. Hinc homines non satis cauti absolute frigidior æstiva quam hyemali tempestate aerem subterraneum esse collegerunt, intellectu in consilium non vocato. c) Quod reliquum est, ex iis, quæ hætenus de turbato a phantasia sensuum exercitio allata sunt, non efficitur, veritatem ex sensibus demonstrari nullam posse. Neque enim semper sensus phantasia fallit; scriptura autem sacra ipsa ad demonstrationem ex sensibus ducendam provocat. d)

a) Non possum, quin hic referam, cum mirifice scopo nostro inserviant, quæ Caspar Schottus Physic. Curios. L. II. Cap. VI. p. m. 227. de seipso in literas retulit: *Diebus, inquit, præteritis, cum multa de spectris legerem, audirem, meditarer, post noctis medium, dum semisopitus in lecto jaceo, videor audire fœlem ingredi cubiculum, lecto adrepere, tandemque adscendere. Opprimor mox tanto pondere, ut nec vocem exprimere, nec brachia movere, tametsi summo conatu anniterer, possem. Paulo post perfecte evigilo, & errorem meum corrigo. Nisi perspectum habuissem morbum, jurassem a spectro felis specie me oppressum. Confer. Sennertus L. I. P. II. Cap. XXIX. Pract. Medic. Ettmullerus Oper. Medic. Tom. II. P. I. Sect. XIV. Cap. II. Art. III. Petrus Gassendus Phys. Sect. III. Membr. Poster. L. VIII. C. VI. p. 419. Rob.*

Rob. Flud. Tom. II. Oper. Tr. I. S. I. L. X. Cap. 3. Aliique Scriptores rerum Physicarum atque Medicarum inferius citandi. Interdiu quoque nonnunquam in vigilantibus incubum oriri, observat *Etmullerus* L. C.

b) Vid. *Wedelius* Pathol. Med. Dogmat. Sect. III. Cap. X. p. 616.

c) Vid. Disputat. *Hambergeri* de Frigore p. 298. Fascic. Diss. Acad. Coll. Ration. hujus phænomeni 19. p. 347. & 348. Conf. *Cæsar Cremoninus* de Sens. Tr. I. Lect. XXII. P. III. *Honor. Fabri* de Homine L. II. Prop. L. III. qu. 12, 13.

d) Conf. Luc. I. 2. XXIV. 37. Joh. XX. 27. I. Joh. I. 1. 3. Vid. *Mich. Fertschii* Progr. Inaugurale de Argumento a sensibus & Ratione petito in SSa. *Proelei* L. de Certitudine sensuum, rationis & fidei P. I. C. IV. Hinc recte *Zeno* Stoicorum Princeps & Antesignanus comprehensi nem sensibus factam veram esse & fidelem docuit, observante *Thom. Stanlejo* Hist. Philol. p. 558. & 953. seqq. Alteri autem magis sensui quam alteri fidem esse habendam, præclare ostendit *Goldastus* in Animadvers. ad *Eginhartum* de vita Carol. M. p. 159. Edit. Noviss. Schminckian. De reliquo, licet multum phantasiæ in sensuum exercitio tribui possit, non tamen hinc cum *Spinoza* Ethic. P. I. p. 38. inferendum, omnia ab imaginatione pendere; cum objectorum varietas, organorumque diversa conformatio, & hinc orta motuum diversitas, tantum non omne hic punctum ferant.

CAP. IV.

DE

IMPERIO IMAGINATIONIS IN VARIOS CORPORIS MOTUS.

DEnique in variis corporis motibus vis imaginandi sese præcipua quadam ratione exerit. a) Ubi initio quidem observamus, nonnullos phantasiæ ex imperio per somnum strato surgere, atque mirabilia, quæ ne vigilantes quidem suscepissent, peragere. b) Eodem lingvæ præcipitania, maxima sæpe in discrimina homines conjiciens, pertinet. Circa voces enim imaginandi facultas est occupata, quæ pro ratione

Phantasiæ vis
in corporis
motus prodis se
in noctambulis
lingvæ præcipi-
tantia,

tione idearum, quas fovet, verba lingvæ, quæ pronunciet, suggerit. Unde, quicquid hac in parte vitii est, id omne imaginationi est tribuendum. Videas autem sæpe numero verba, neque prudentiæ, nec sapientiæ quicquam spirantia, adeoque intellectu non rite prælucente, concepta, homines eructare. c) Hoc, cum in summa haud raro pericula homines arcessat, vitium; d) singula orationis suæ verba, cum animo reputare sæpe instituunt. Sed licet a primis huius consilii initiis illud utcunque præstent; Diutius tamen istud perficere nequeunt; sed subito iterum inviti, phantasia imperii resumente habenas, a recto aberrant tramite. Lacrymis quoque continendis impar sæpe est animus, eorum præcipue, quibus temperamentum obtigit sanguineum, aut sexus fœmineus. Ut enim non æque in hominis potestate positum est, elicere lacrymas, ac vultum componere ad tristitiam: e) Ita nec coërceri lacrymarum fluxum, graviori a phantasia malo repræsentato, concessum est; licet sæpe pudoris aut alius rei causa, eas ut comprimamus, omnibus contendamus viribus. Cum enim in tristitia voluntaria imagines mali molestæ spirituum animalium, a mente quasi ablegatorum, ope ejusmodi in cerebro excitent motum, quo lymphæ, quæ circa oculorum confinia hæret, per puncta lacrymalia ad exteriorem oculorum partem protruditur: spiritus isti motui huic assveti, similibus oblatis imaginibus, eadem ratione lympham istam secernunt, ac per oculos elabi jubent; reluctante licet omni vi voluntate, cujus forte intererat, ejusmodi motum non produci. f) Idem de risu pronunciandum videtur. g) In pollutione item nocturna tantum non omne punctum ferre phantasiæ vim, in confesso est apud medicorum filios. h) Quantum etiam in morborum sanatione imaginativa possit facultas, prolixè in medicorum scholis docetur. i) Eadem phantastica vis in contrahendis plurimum valet morbis. k) Vires idearum corporaliū in fœtus formatione medicorum scripta exponunt. l) Denique vel ipsa mors imaginando nonnunquam acceleratur. m)

lacrymis exprimentis.

ratio hujus rei.

In risu idem
conspicitur
in pollutione
nocturna
in sanatione
morborum
in contrahendis
morbis
in formatione
fœtus
in acceleranda
morte.

a) Conf.

- a) Conf. *Thom. Ficinus* de Viribus Imaginationis, Qu. V. ubi questionem: an phantasia corpus movere possit, fusius persequitur.
- b) Otia nobis hoc in argumento fecerunt *Casp. Schottus* Phys. Curios. L. III. Cap. XXII. §. 1. 2. *Dan. Sennert.* Pract. Medic. L. I. P. II. Cap. XIX. & Instit. Med. L. II. P. III. Sect. I. Cap. 7. nec non Sect. II. Cap. 4. *Libavius* L. de Noctambulis. *Georg. Wolffg. Wedel.* Physiol. Reform. Cap. XIV. p. 522. & Pathol. Med. Dogmat. Sect. III. Cap. X. p. 612. *Delrio* Disquisit. Magic. L. I. Cap. III. Qu. II.
- c) Hinc *Theophrastus* in Character. Ethic. præclare garrulitatem hunc in modum definit: ἡ ἀδολεχία ἐστὶ μὲν διήγησις λόγων μακρῶν, καὶ ἀπροεβλήτων. Cap. IV. Conf. *Prov.* XII. 18. XXIIX. 20. *Syr.* XX. 21. XIX. 11. 12.
- d) Namque, ἐπισφαλές, inquit *Epicetus* Enchirid. Ethici Cap. LV. τὸ ἰς αἰχρολογίαν προελθεῖν. Eodem spectat illud *Euripidis* *Hyppol.* v. 395. seq. Γλώσση δὲ πικρὸν. αὐτὴ ὑφ' αὐτῆς πλεῖστα κέκληται κακὰ.
- e) Teste *Joh. Franc. Buddeo* Institut. Theol. Mor. P. I. C. I. Sect. VI. §. XX. p. 289.
- f) Exemplum certe omni exceptione majus extat *Gen.* XLII. 24. ubi *Josephum* invitum lacrymas profudisse legimus, cum maximi referret, illud non fieri. Coactus enim est in locum ab hominum frequentia remotiorem secedere, ne quis aut fratrum aut *Aegyptiorum* lacrymantem videret. Ratio doloris ac tristitiæ erat recordatio miseræ illius conditionis, in qua, cum *Midianitis* venderetur, constitutus erat; id quod ex præcedentibus constat. Add. *Gen.* XLIII. 30. XLV. 1. 2. I. *Sam.* XXIV. 17. Suo hoc quoque exemplo comprobatur *Augustinus* Confess. L. IX. Cap. XII.
- g) Vid. I. E. *Buddei* Instit. Theol. Mor. L. C. p. 287. *Honoratus Fabri* de Hom. L. V. Propos. XLII. n. 8. 9.
- h) Vid. *Wedel.* Dissert. de Pollut. Nocturn. *Sennert.* Pract. Medic. L. III. P. IX. Sect. II. Cap. V. *Fromondus* de Anim. L. II. Cap. VI. *Joh. Doleus* L. III. Cap. XV. *Encyclopæd. Med. Dogmatic.*
- i) Digna sunt, quæ huc transferantur, cum mirifice hoc argumentum illustrent, verba *Gerh. Joh. Vossii* de Theolog. Gentil. L. I. Cap. VIII. ubi, non diffiteor, inquit, magnam esse imaginativæ vim, sed in ἀμέσως conjuncta. Cujus generis etiam est, si ager *Nic-*

lancholicus aut simplex a Medico, nullam verborum vim credente, gnaro interea, quantum posset imaginatio, de mirifica verborum virtute persuasus valetudinem suam recuperet. Quamquam, addit, non existimem, pii ac prudentis Medici esse, sic egri credulitati illudere, cum ea res superstitionis periculo non careat. Conf. Christ. Joh. Langii Disput. de animi commotionum vi medica §. Lll. seqq. extans P. Ill. Oper. ejus Medic. Nec non Ejusd. Disp. de Remediis Ant-odontalgicis §. XLVIII. XLIX. ibique allegati plures. Mira refert huc pertinentia Aelius Spartianus in vit. Adrian. Cap. XXV. De cetero quid immutatis phantasia medicamentorum viribus ad sanitatem restituendam conferre possit, exemplis quibusdam declarat Joh. Bohnius de Offic. Med. Duplic. P. I. Cap. XIV. p. 286. seq. Quantum item roboris confidentia in Medicum ad morbos expellendos habeat, Idem Hippocratis & Avicenn. Testimon. ostendit P. I. Cap. IV. Id quod in Empiricorum praxi vel maxime locum habere, exponit P. I. Cap. Ill. vid. & Joach. Camerarii Hor. Subseciv. Centur. 2. part. 12. Thom. Fien. L. C. Qu. XI.

- k) *Qua de re eleganter Chrysostomus Hom. de poenit. & prec. ait: ὀφθαλμοὺς πάσχοντας ἰδόντες τινὲς, μετέλαβον τῆ νοσήματι ἀπὸ τῆς θεᾶς μόνης. Aspectui autem in tali casu sese imaginationem vehementem jungere, nemini potest dubium esse. vid. & Honor. Fabri Tr. de Hom. L. V. prop. 49. Thom. Fien. L. C. Qu. X.*
- l) *Huc præter alios referendi Hieronym. Cardan. L. XII. de Subtilit. Caspar Schott. Phys. Curios. L. V. Cap. XXVIII. §. IV. Gassend. Physic. Sect. Ill. M. Post. L. IV. Cap. V. Gerh. Joh. Voss. de Theol. Gentil. L. I. Cap. VI. L. Ill. Cap. XXII. Joach. Camerar. Hor. Subsec. Cent. I. Cap. LIV. Fromondus de Anim. L. Ill. Cap. VIII. Art. VII. & ab hoc citati alii. Prolixus est in hoc argumento illustrando Thomas Fienus de Viribus Imaginationis a Quæst. XIII. ad fin. Libr. Vid. Balth. Becker. Mund. Fascin. Cap. V. L. IV. p. 43. In animalibus quoque, quod obiter addo, magnam esse imaginationis vim obl. Franzius Hist. Animal. Cap. XLVIII. Vid. & Petrus Gassendus Oper. Tom. II. Sect. Ill. Phys. Membr. Post. L. VIII. Cap. V. Thom. Fienus L. C. Qu. XX. Qui huc refert Gen. XXX. 37. seqq.*

CAP. V.

DE

SUBJECTO IMPERII IMAGINATIONIS.

§. I.

QUO pacto præcipuas mentis facultates ad obsequia nonnunquam sua cogat vis imaginatrix, & quatenus imperio ejus corpus morem gerat, prolixius paulo adhuc descripsimus, ad eos nunc, quos potissimum phantasiæ premit jugum, meditationem nostram devoluturi. Inter quos præcipuum sibi merito vindicant locum homines crapula graves, utpote quibus immodicus potulentorum usus & intellectus & voluntatis legitimam eripit directionem, mentemque folio suo deturbat. Hinc nihil quicquam agere, nihil suis eructare sermonibus eos videas, quod non imperium imaginationis singulari quadam in illis ratione se exerens, arguat. a) Unde & ad passionem ineundas minus affecti in foro humano censentur, cum ad has imprimis consensus, legitimum rationis æque ac voluntatis usum supponens, requiratur. De cetero per omnes imperii imaginationis partes hætenus recensitas se diffundit hujus vitii effectus, quod prolixius ostendere in proclivi foret; nisi hoc ab instituti nostri ratione esset alienum.

Mais istiusmodi imprimis obnoxii sunt (1) ebrii.

- a) Huc haud inepte referas Eph. V. 18. ubi cum ebrietate conjunctam Apostolus dicit *ἀσωτίαν*; quam vocem ob insignem Emphasin Interpres Syrus suo accommodavit idiomati, *ἀσωτίαν* reddens voce *ܐܠܥܝܢܐ*. Videlicet *ἡ σώζειν*, non servant ejusmodi homines, vini aut aliorum hujus generis potulentorum nimium ingurgitantes, rationis usum, sed eodem excidunt: atque e contrario phantasiæ arbitrio se permittunt. Quorsum spectant, quæ Chrysostomus ad h. l. monet: *τῇ ὀινῇ, inquiens, ἢ ἀμετρίᾳ θυμῶδες ποιεῖ, ἢ θεασαῖς, ἢ ἀκροσφαιλαῖς, ὀργίλῃς, ἢ χαλιπῇς*. Et paucis interjectis: *ἡ σώζει, ἀλλ' ἀπόλλυσιν, ἡ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν*. Proxime ad ejus sententiam accedit Autor Incertar. Tragediar. quæ Euripidis operibus annexi solent, v. 422. seq. Cujus effatum hic notari meretur. Ita autem ille:

πᾶς ὀινωθεὶς ἀνὴρ,

ἦσσαν μὲν ὀργῆς ἐστὶ, τῷ δὲ νῦν κενός.

Eodem spectat Dan. V. 1. seqq. ubi Belsazer vino gravatus eo tandem impudentiæ prolapsus fertur, ut vel ipsi summo Numini abusu vasorum templi Hierosolymitani illudere, eaque peragere sustineret, quæ sobrius mentisque compos suscipere ausus non esset. vid. v. 22. 23. Pertinet huc etiam Hof. VII. 5. & Jes. V. 11. ubi caloris ex vino concepti fit mentio, quo optime depingitur impetus ille ad quævis perpetranda mala, qui in crapulæ plenis conspicitur; rationis luce extincta. Conf. *Salom. Glassii* Philolog. S. p. 641. & *Auctor* der gründlichen Erläuterung &c. cui *Theophili Alethæi* nomen arrisit. Licet B. Glassii interpretatio magis placeat, qui cum Tarnovio locum Hoseæ ita vertit: *Tum morbo afficiunt (seipsos) Principes calore ex vino.* Namque חרר non significat, incipite, sed ægrotare fecerunt ex חרר: scilicet tum alios, ad eandem invitando temulentiam, tum seipsos. Conf. *Flacii Clavis Scriptur.* S. P. I. p. 1305. Concise enim propheta loquitur ipso largiente Alethæo. Emphatice verba hæc reddidit *Lutherus*: vom Wein tolle werden. Furoris etiam genuino appellat nomine ebrietatem idem *Megander Lutherus* Commentar. in Joel. Cap. I. 5. *Qui tam graves, inquit, Christi, Apostolorum, & Prophetarum conciones contemnunt, & indulgent huic furori, hos nemo judicet Christianos esse.* Scilicet ut ira, ita & temulentia furor brevis est; quia per hanc æque ac per furorem mentis excutitur directio, quam phantasia deinceps occupat. Add. Hof. IV. 11. Gen. XIX. 32. Hinc recte *Seneca* ait Epist. LXXXIII. *Non est animus in sua potestate ebrietate devinctus.* Conf. *La Morale Chrétienne par B. Piçet* Tom. VI. Cap. 13. Nimirum phantasia temulentorum ab affluente spirituum animalium, quorum numerum potulenta nimium quantum augment, copia inflammata, quicquid voluntati offert, tantopere exaggerat, ut voluntas cæcum hunc impetum lubens sequatur, sanæque rationi nihil relinquat loci. Cujus hoc in casu imbecillitatem optime delineat *Prudentius Cathemer.* Hymn. VII. hæc nectens verba:

Nam si licenter diffluens potu & cibo,

Jejuna

Jejuna rite membra non coerceas,
Sequitur, frequenti marcida oblectamine,
Scintilla mentis ut tepescat nobilis,
Animusque pigris stertat in præcordiis.

Eleganti utitur ad hoc argumentum illustrandum simili *Joh. Do-
laus* Encyclopæd. Med. Dogmat. L. I. Cap. IV. *Ut in valida,*
inquiens, tempestate onustum mercibus navigium sopito gubernat-
ore, aut amisso clavo rectum tenere cursum non potest: Ita ho-
mo, obrutis vino sensibus, oppressaque mente, in stultitiæ scopulos
detorquetur. Conf. Phitarchus in vit. Artox. p. 1018. seq.

§. II.

In iis etiam, quorum mentem affectus vehementiores (2) Affectibus occupati,
occuparunt, vis illa phantasiæ manifeste se prodit. Passiones
enim, in quibus maximum phantastica facultas pondus habet,
a) pleræque intellectui nostro caliginem offundunt, & ob-
staculo sunt, quo minus ille in luce veritatis versari possit. b)
Quo facto, voluntas lumine destituta phantasiam deteriora
svadentem sequitur, atque in transvorsum agitur. c) Hinc
v. g. amore nonnulli in ea feruntur, quæ alii charitate indi- e. g. amore,
gna judicant. Quorsum nimium in canes, equos &c. quo-
rundam studium pertinet. d) Et, si vel maxime affectus ille
circa legitimum versetur objectum; modum tamen sæpe ex-
cedit; phantasia objectum amoris altius, quam par erat, im-
primente. e) In spe rei desideratæ jucundæ representatio lu- spe,
cem ita suffuratur rationi, ut hæc haud difficulter auferri il-
lam posse statuatur; id quod tamen per arduum fuisse deinceps
deprehenditur. Quantopere etiam metus atque terror men- metu,
tem hominis perturbet, inhabilemque ad quasvis faciat acti-
ones, manifestum & in aprico positum est. Cujus rei ratio
non aliunde, quam ex vehementi imaginationis, objectum
terribile ingenti representantis impetu, impressione deduci
potest. f) In iræ fervore phantasia nostra malum, quod su- ira,
mus perpeffi, usque eo frequenter exaggerat, ut nihil sanæ ra-
tioni relinquatur loci; g) sed cæco impetu homines in vin-
dictam ferantur; quia imagines læsionem representantes de-
lere nequeunt; h) simulque seipsos nonnunquam summo

indignatione

verecundia.

invidia.

vitæ periculo exponant. Affinis huic malo est effectus indignationis, i) nisi quod hæc ira languidiorem habeat motum. Haud secus de immodica, quæ nonnunquam eorum, qui in conspectum virorum auctoritate florentium prodire debent, animos torquet, verecundia pronunciandum videtur. Sæpenumero enim contingit, ut motus in corpore eorum haud parum vehemens, propositum isthoc sufflaminatur, nascatur; cui supprimendo non sunt pares. Huc etiam spectat invidia, in qua extirpanda frustra homines naturales elaborant; licet maxima inde provenire mala haud ignorent. k) Atque eodem modo de reliquis etiam affectibus mentisque perturbationibus, quas brevitatis studio tacitas hic relinquimus, est statuendum.

a) Lucem huic sententiæ affundunt verba B. Piçeti, dans sa Morale Chrétienne L. I. Chap. XII. extantia, quæ hanc ob causam hic notari merentur. Hunc autem ille in modum: *L' imagination excite les mouvemens violens, qui mettent en fureur nos passions de sorte, qu'il y a des passions, qui doivent à l' imagination toute leur force & tout leur emportement.* Hanc autem phantasiæ in affectibus vim mirifice per consuetudinem corroborari, recte observat Ephraim Syrus Oper. p. 90. Δεινὴ ἐστὶν, inquiens, ἡ τῶν παθῶν συνήθεια, καὶ κακίη, καὶ γὰρ δεσμεύει ὡς ἐν δεσμοῖς ἀλύτοις, τὴν ἐννοίαν.

b) Eleganter hoc exprimit Seneca de Ira L. I. Cap. VIII. hisce usus verbis: *Nihil est rationis, ubi semel affectus inductus est, jusque illi a voluntate nostra datum est. Faciet de cetero, quantum volet, non quantum permiseris.* Conf. Tuldén. de Cognit. sui L. II. Cap. XIX. Voss. Instit. Orator. L. II. C. I. §. II. Idem confirmant verba Gregorii Nysseni L. de Hom. Opific. Cap. XII. hunc concepta in modum: *Ἐγὼ τὸ μὲν ἐπιταράττω πολλὰκις πρὸς τὰς τῶν παθημάτων ἐπικρατήσεις τὸ διανοητικὸν τῆς ψυχῆς, ἀληθὲς εἶναι Φημί.* Hinc falsorum iudiciorum numerus nascitur infinitus. *Plura enim homines judicant odio, aut amore, aut cupiditate, aut iracundia &c. quam veritate.* Uti commodè M. Antonius apud Ciceronem L. II de Oratore pronunciavit.

c) Conf. Pierre du Moulin Tr. De la Paix de l' Ame L. III. Cap. I:

d) Ex.

- d) Exempla habent *Ælius Spartianus* in vit. *Adriani* Cap. XX. *Julius Capitolinus* in vita *Veri*. Cap. VI. *Ælius Lampridius* in Vit. *Commod. Antonin.* Cap. X.
- e) Conf. *Aug. Buchner*, P. I. Epist. XCI. *Plutarch.* de *Educat. Liberor.* Cap. XIII. §. I.
- f) Vid. I. Sam. XXVIII. 20. Dan. V. 6. Lectu digna sunt, quæ hac de re in medium profert *Hirtius Pansa* Comment. de Bell. *Alexandr.* Ubi, terror, ait, hominibus mentem consiliumque eripit, & membra debilitat. Conf. *Ful. Caesar* de B. G. L. VII. Cap. XXVII. *Aventinus Annal.* Bojorum L. I. Cap. XII. p. 51. *Chronic. Carionis* L. II. p. 65. De cetero malum istud terroris panici nomine venire solet, quod, unde originem trahat, *Joachimus Langius* Medic. Ment. P. I. Period. III. M. I. §. VIII. docet. Voluntatem autem eundem affectum conturbare, invitisque sæpe obversari, *Hobbesii* comprobatur exemplum, qui senectute gravis spectra tantopere timuit, ut nullibi soli esse liceret homini, eorum existentiam antehac inficiato. Vid. *Summarische Nachricht von ausserelesenen Büchern der Thomasischen Bibliothec.* And. Stück p. 112. Hæc igitur passio cum mentis tranquillitatem evertat, haud inepte *Horatius*, veram felicitatem non virtutum solum studio, sed imprimis expulsiōe metus atque terroris acquiri: Hac enim demum peracta, veram animo quietem restitui, censuit, Epist. 2. L. II. ita canens:

Non es avarus: abi: quid? cetera jam simul isto

Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani

Ambitione? caret mortis formidine & ira?

Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,

Nocturnos lemures, portentaque Thessalarides?

- g) Mali hinc invicti nomen iræ *Curtius* imponit L. III. Cap. XII. 19. & *Alexandrum* iræ potentem non fuisse L. IV. Cap. II. §. tradit. Id quod multis ille comprobavit documentis, præsertim *Clyti*, cui vitam ac salutem suam Rex debebat, cæde. Conf. L. VIII. Cap. I. 28. seqq. Sera facti hujus Regem subiit pœnitentia, referente eodem auctore Cap. II. L. VIII. quod intellectus atque voluntatis turbata arguit munia. Quicquid contradicat *Tatianus*, simulatam ratus fuisse tristitiam *Alexandr. M.* ne in odium incur-

reret amicorum; Orat. contra Græcos. p. m. 143. Nullo enim idoneo nititur fundamento. Namque Alexander, amicorum si reformidavisset odia; aliorum certe, majori fulgentium auctoritate; ut, Parmenionis &c. cædibus abstinuisset. Conf. & *Iustinus* L. XXXIX. Cap. III. & XII. Cap. VI. Commode ergo *Seneca* L. I. C. III. de Ira, hanc inimicam dicit rationi. Vid. & L. I. Cap. I. Add. *Xenophon* de re Equestri p. m. 941. *Ammian.* *Marcellin.* *Rer. Gestar.* L. XXVIII. Legi quoque hic meretur *Manutii* Ep. I. L. III. locus, ubi; *Magna*, ait, *vis doloris est; Impellimur sæpe longius, quam ratio concedat: & facta quæ sunt, paulo post infecta frustra cupimus.* Idem confirmat *Gregor. Nazianzen.* *Carmîn.* *Jambic.* XXI.

h) Qua de re ita *Herodianus* L. II. Cap. XI. τὰ δὲν αὐτῶν ἔργον αἰὲ μνημονεύεται, τὸ γὰρ λυπῆσαι, δυσχεραίνει τὸν.

i) De qua *Vellejus Paterculus* *Histor.* L. II. Cap. LXVI. ita loquitur: Cogit excedere propositi formam operis, erumpens animo & peccatore indignatio. Conf. *Ambrosius* de *Offic.* L. I. Cap. XXI.

k) Vid. *Sebast. Munsteri* *Cosmograph.* L. III. p. m. 742. *Disputat.* de *Mortibus Persecutorum* sub *Præsid. Fertschii* *Jenæ* habita §. 14. §. III.

(3) in dormientibus.

In dormientibus quoque ingens facultatis imaginandi vis conspicitur; utpote in quibus mens quasi sopita liberam imaginibus corporeis in cerebro oberrantibus actionem concedit. a) Unde singulares sæpe harum effectus non sine admiratione conspiciuntur. Vehementiores enim haud raro somno sepultos, quam vigilantes cruciant affectus. b) Est, cum e. g. ingens menti ex repræsentatione periculi imminentis a) incutitur terror, qui corpus sæpe validius tentat, quam si vigilantes oppressisset. Ira quoque interdum fervida per somnum excitatur. Quando scilicet imago inimici nos læsuri aut lædentis obversatur; manibus pedibusque obhuctari, hostique ictus intentare somniantes cernas: ita quidem, ut, qui eodem utuntur lecto, ejusmodi vi perculsi, fuga sibi consulere cogantur. Nimirum cum repræsentatio illa per quietem facta tam vivida sit, ut vel eam, quæ vigilantibus obvenire solet, adæquet: Idem motus, quem vigilantes, eodem ob-

jecto

jecto oblato, passi sunt, mentis directione cessante; in corpore à spiritibus animalibus, istiusmodi actioni per consuetudinem adaptatis, excitabitur.

- a) Conspirat hac in parte nobiscum *Joh. Lockius* L. II. Cap. XIX. de Intell. Hum. Somniare, inquiens, est percipere in animo, quæ non ab externis objectis aut nota quavis occasione suggeruntur, neque NB. sub ulla omnino electione aut gubernatione intellectus Eundem in modum *Lucretius* L. IV. canit:

Mens ipsa jacet: languetque sopore

Nec dissentit, cum mortis lethique potitum,

Jam pridem, quem mens vivum se cernere credit.

Conf. *Gregor. Nyssen.* L. de hominis opific. Cap. XLII. p. 75. seq.

- b) Id quod eleganter depingit *Dan. Sennertus* Pr. Medic. L. I. P. II. Cap. III. p. m. 260. ubi, insomnia, ait, si immoderata, gravia & cum terrore sint, spiritus exagitant, delassantque homines, ut excitati plus defatigationis, quam refectionis & resocillationis a somno percipiant. Paucis interjectis ita pergit: Subito terrore percussi homines excitantur, & si evigilare non possunt, in somno anxietatem summam percipiunt, corpusque varie jactant, præ angore sudant, ut excitati ita lassæ sint, ac si maximos sustinuis-
sent labores. Confer. *Propert.* L. II. Eleg. XVIII. *Christian. Joh. Langius* Prax. Med. Cap. XX. §. 3. Colleg. Cas. ejusd. Auctor, Cas. XXIV. *Plutarch.* in vit. Dionis p. 96 r. idem in vita *Demetrii* p. 90 r. alibique: *Suetonius* in vita *Neronis* §. 46.

- c) Cujus varietatem carmini egregie depictam inclusit L. IV. ita locutus *Lucretius*:

Porro hominum mentes, magnis qui motibus edunt

Magna, itidem sæpe in somnis faciuntque, geruntque.

Reges expugnant, capiuntur, prælia miscant.

Tollunt clamorem; quasi si jugulentur ibidem:

Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt:

Et quasi phantheræ morlu sævire leonis

Mandantur: Magnis clamoribus omnia complent,

Indicioque sui fati persæpe fuere:

Multi mortem obeunt: multi de montibus altis

Se quasi præcipitent ad terram, corpore toto

Exterrentur.

H

§. IV.

§. IV.

(4) in habituali
dispositione.

Singulari vero quadam ratione in iis, qui easdem ex imperio imaginationis obortas actiones semel iterumque repetiverunt, adeoque habituales consecuti sunt dispositionem, hæc phantasiæ vis conspicitur. a) In hisce enim tantum nanciscuntur imagines, quæ menti in cerebro offeruntur, roboris, ut nullo modo vel mens sibi relicta vel voluntas reluctari, impetusque illos coërcere possit. Altera enim velut natura consuetudo est, b) quæ viribus per crebram actionum earundem repetitionem aucta, omnem in hisce libertatem, si non plane tollit, tamen mirifice debilitat atque infringit. Quod vel exinde patet, quia sæpenumero homines ejusmodi varia mala, v. g. contemptum, paupertatem &c. contrahunt, neque tamen acquisitum semel habitum vitiosum restringere possunt. Hinc homines, vini dulcedine capti, licet contemptui omnium atque rerum quarumvis inopiæ se exponant; tamen ab isto malo neutiquam revocari se patiuntur. Idem de impuritatibus omni genere est pronunciandum. c) Habent hæc varia conjuncta mala, quibus, qui studio ejusmodi scelerum ducuntur, sese onerant. Nihilominus tamen secius flagitia flagitiis tantisper addunt ejus farinae homines, dum poena divina pariter ac humana eos persequitur. Quod autem inviti ad istarum actionum pravitatem denuo admittendam trahantur, exinde manifestum est; quia certe norunt, poenas horum se daturus scelerum gravissimas, nec easdem evitandi occasionem temere se oblaturam. Accedit, quod illi ipsi miserrimi mortalium de periculosa, in qua versentur, conditione admoniti, sæpenumero de malitia ac ingenti naturæ suæ robore conquerantur; velle quidem se abstinere; sed, ubi occasio malorum præbeatur, in sua hoc potestate situm non esse, affirmantes. Poenitentiam quoque admissorum haud raro seriam præ se ferunt. Sed impetu phantasiæ denuo facto, in eadem recidunt mala. Possent equidem, si serio vellent, ardore precum eo tandem eniti, quorsum intendunt; quia apud Deum nihil *ἀδύνατον*. Sed eadem naturæ vis nonnunquam iis obstat, quo minus devotas ad Deum

manus,

manus, cordaque elevent. Donec tandem verbi divini efficacia & Spiritus S. auxiliis sublevati omnibus in id elaborant viribus, ac summa adhibita vi contendunt, ut radicatum in pectore habitum funditus eruant.

a) Idem sentit Croufazius dans son Systeme de Reflexions, P. I. Cap. VI. §. IV. *La coutume, inquit, agit sur l'imagination, presque au de la de ce, que l'on peut dire.* Vid. & §. VIII. Add. Bergerus Physiol. Medic. Cap. XXX. p. 435. seq.

b) Lectu digna sunt, quibus hoc effatum exprimit, verba Ciceronis Ep. I. L. I. ad Quintum Fratr. *Difficile est, mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subito evellere.* Idem fuisse S. Augustino scopus videtur, cum L. I. qu. I. ad Simplicianum hæcce ederet verba: *Natura & consuetudo conjuncta robustissimam faciunt & invictissimam cupiditatem.* Conf. Pufendorf de Jure Nat. & Gent. L. I. C. I. V. §. 6. Ejusd. Lib. de Offic. hom. & civ. L. I. Cap. I. §. 12. Carol. Ott. Rechenberg in Institut. Jurisprud. Natur. L. I. Tit. I. §. 21.

c) Suo hoc comprobatur exemplo S. Augustinus Confess. L. VIII. Cap. V. ubi hisce utitur verbis: *Ex voluntate perversa facta est libido, & dum servitur libidini, facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.* Eodem modo jurandi se habet consuetudo, vid. Syr. XXIII. 9. seqq. quæ quidem inter initia cum imperio imaginationis nihil habet commercii, sed, ubi sedes suas in pectore fixit; ac phantasia jurandi formulas aliunde apprehensas subinde depromit, ore edifferendas; habitualis tandem dispositio exinde gignitur, in qua vis imaginationis se vel maxime prodat. Namque in isthac ideæ hujus generis crebo recurrunt, ac prius cum lingua, quam menti id inhibere licet, enunciandæ communicantur.

§. V.

Sunt & morborum quædam species, cum quibus, si quis conflictetur, usus rationis æque ac voluntatis legitimus aut plane aut distinctis saltim intervallis tollitur: phantasia autem omnem sibi directionem, sed absconam sæpe, imo & gravioribus non carentem periculis, vindicat. Quorsum deliriorum omne genus spectat, utpote quibus occupata phantasia, ac viribus nimium aucta, eo tandem, *ὡς ἐν τῷ ἐπιπλῶν*, impudentiæ

(§) in morbis quibusdam.

procedit, ut mentem imaginum oblatarum multitudine subinde turbet, atque, quo minus circa eas rite agere possit, obicem ponat. In quibus morbis explicandis cum prolixi sint *Æsculapii filii*, nos quidem huic labori supersedentes ad scriptores tantum præcipuos a] lectorem ablegabimus.

a) De deliriis varii generis egerunt ex instituto *Ettmullerus* Tom. II, Oper. Medic. P. I. p. 855. seqq. *Dan. Sennertus* Pract. Medic. L. I. P. II. Cap. VI. seqq. *Christ. Joh. Langius* Prax. Medic. Cap. IX. §. 3. seqq. *Georg Wolfgang. Wedelius* Patholog. Med. Dogmat. Sect. III. Cap. IX. & Exercitat. Semiotic. Pathologic. passim. *Joh. Doleus* Encyclopæd. Med. Dogmat. L. I. Cap. II. seqq. De *Hydrophobia* peculiarem edidit tract. *Codronchus*, cui add. *Athanas. Kircher*. Mund. Subterr. Tom. II. Sect. II. Cap. V. Melancholiæ morbum exposuerunt *Aretæus* L. de causis & signis morborum diuturn. L. I. Cap. V. *Ettmuller*. Colleg. Pract. Cap. IV. Artic. III. M. II. Add. *Jac. Raupii* Biblioth. Portatil. P. Pract. L. VIII. p. 553. seq. *Balduini* Commentar. ad II Cor. VII. p. m. 678. De phrenitide speciatim nonnulla in medium profert *Cornel. Celsus* Medic. L. III. Cap. XVIII. ubi & de melancholia atque mania quædam addidit. Versibus brevem, sed emphaticam phrenitidis descriptionem inclusit *Q. Serenus* Tr. de Medic. De fatuitate conf. etiam licet *Joh. Lock*. de Intell. Hum. L. II. Cap. XI. & XIII. Ceterum hos morbos aut mentem directione sua plane spoliare, aut certis distingui intervallis observat *Joh. Franc. Budæus* Institut. Theolog. Moral. P. I. Cap. I. Sect. V. §. VIII. Cujus observationis subjungit testem *Gerdesum* de Enthusiasmo.

§. VI.

Ætatem quoque puerilem, usu quippe rationis destitutam, vel maxime huic obnoxiam esse malo, facile est intellectu. Iis enim fere sunt similes ætate teneri ratione intellectus, qui per quietem hinc inde vagantes, ea peragere sustinent, quæ vigilantes ausi nunquam fuissent. Scilicet infantes haud absimili modo, quocunque phantasiæ rapit impetus, feruntur, seque multis haud raro periculis exponunt; cum imminere discriminis quid, non intelligant. Iisdem omnia videntur ad veritatem accedere, quæcunque a vetulis pronunciantur; quia judicii destituuntur acumine. Quoad voluntatem

(6) in ætate
puerili.

tatem, licet magnis pares non sint sceleribus perpetrandis, haud rarotamen vim in iis phantasiæ agnoscas a] Cuicunq; enim rei hæc jucunditatis affigit ideam, eam omni expetunt, quæruntque contentione; licet haud dubie pænas se daturos intelligant. Sensus quod attinet, ætate imbecilles longe pluribus, quam adultos deceptionibus expositos, usus docet. Sæpiissime enim evenit, ut hoc vel illud oculis auribusve se usurpasse asserant; quod tamen factum non est. Atque ita quidem de reliquis huc spectantibus pronuntiandum est rebus. De cetero ex eadem mentis hebetudine nimium ac inconsultum imitandi studium ætati puerili familiare procedit. Quicquid enim ab aliis fieri vident, illico, si per ætatis rationem licet, imitantur; aut mente defixa isthæc tantisper tenent, dum annorum numero aucti, horum aut scelerum aut virtutum capacem nacti sunt animum. b) Cumq; a teneris corporalibus tantum ideis asfuescant, non satis quippe ob rationis deficientem usum idonei, qui abstractas forment; c] Ratio patet, cur hominum plebejorum per omnem vitam mentes nil fere, nisi materiales, naturales ac concretas fingere imagines possint; ita quidem, ut, quoties mentio rei spiritualis injicitur, toties imago rei corporeæ, cum illa qualemcunque habens cognationem, menti exhibeatur.

a) Digna sunt, quæ hic legantur S. Augustini hæc de re verba L. I. Confess. Cap. VII. *An pro tempore, dicentis, etiam illa bona erant, flendo petere, etiam quod noxie daretur, indignari acriter non subjectis hominibus, liberis, & majoribus, hisque, a quibus genitus est; multisque prætere a prudentioribus, non ad nutum voluntatis obtemperantibus, feriendo nocere niti, quantum potest. Quia non obeditur imperiis, quibus perniciose obedi-* retur.

b) Huc non possum, quin transferam hæcce Hieron. Cardan. de Subtil. L. XI. verba: *Nutricem neque luscā neque ebriam, neque agram, neque pravorum morum elige; lusca luscum efficiet infantem, non lacte, sed intuitus consuetudine; ebria convulsi oni illum preparat, debilitatque, & ebrium ac intemperantem faciet; agra agrum, insana insanum.* Licet omnibus hisce

assertis veritas sua utrum constet, aliis dijudicandum relinquamus.

- c) Cui ut obviam procederent malo Philosophi prisci, Matheseos studium ætati huic commendarunt, ut hujus adminiculo abstractos rerum formare conceptus addiscerent. Quod re notatu digna sunt verba Pythagorici illius, quem ita se alloquentem in Dialog. cum Tryphone Judæo p. m. 219. *Justinus Martyr*, postquam se illum rogasse, ut literis animum suum imbueret, narraverat, facit: τὶ δαὶ μαθητικῇ, καὶ ἀστρονομίᾳ, καὶ γεωμετρίᾳ, ἢ δοκῆς κατόψεσθαι τῶν εἰς εὐδαιμονίαν συντελούντων, εἰ μὴ ταῦτα πρῶτον διδασκείης, ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν περισπᾶσαι, καὶ τοῖς νοητοῖς αὐτὴν παρασκευάσαι χρησίμην, ὥστε αὐτὸ καλῶν τὸ καλὸν, καὶ αὐτὸ, ὃ ἐστὶν ἀγαθόν.

S. D. G.

